Шу азиз Ватан — барчамизники!

Ишонч

Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерациясининг газетаси • 6 февраль 1996 йил, сешанба • № 10 (256)

Воқеалар, хабарлар

ДАВОСДА ўтаётган жаҳон иқтисодий анжумани тадбирларини кенг ёритаётган Швейцария оммавий ахборот воситалари бу тадбирларда Ўзбекистон Республикасининг Президент Ислом Каримов бошчилигидаги делегацияси фаол иштирок этаётганини қайд этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси делегациясининг аъзолари «Жаҳон ақл-заковат ҳаракати» деб аталган бевосита баҳсларда иштирок этишди.

Президент Ислом Каримов Давосга келган дастлабки кундаёқ, ташрифнинг тиғиз дастурига мувофиқ, хорижий мамлакатларнинг анжуманга келган давлат ва жамоат арбоблари, йирик компаниялар ва банкларнинг раҳбарлари билан учрашувлар ўтказди.

Тунис Президенти, Иордания подшоси, Уммон султони, Бирлашган Араб Амирликлари Бош вазирининг ўринбосари Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовга муқаддас Рамазон ойи муносабати билан самимий кутловлар йўлладилар.

Олий Мажлис тўртинчи сессиясида биринчи ўқишда маъқулланган «Банклар ва банк фаолияти тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг лойиҳаси халқ муҳокамаси учун матбуотда эълон қилинди.

Ёзувчилар уюшмасида афғонистонлик бир гуруҳ адиблар билан учрашув бўлиб ўтди.

«ЭКО» ҳафтаномасининг биринчи сони нашрдан чиқди. Унда асосан иқтисодиётга оид материаллар, тижорат хабарлари ва эълонлар чоп этилади.

Кеча Тошкентда «Офарин-96» республика эстрада фестивали бошланди.

Етти иқлим нафаси

ҲАМДЎСТЛИКДА

Тожикистон маъмурлари билан ҳукуматга қарши чиққан мухолифатчилар ўртасидаги музокараларда муросага келинди. Расмий Душанбе ҳукумат таркибида қатор ўзгаришлар қиладиган, исён кўтарганларни афв этадиган, мухолифатчи ҳарбийлар эса ўз қисмларига қайтадиган бўлди.

Украинанинг 700 минг нафарга яқин кончилари иш ташлашни давом эттирмоқдалар. Улар ҳукуматдан маошлари бўйича қарзлар узилишини, кон саноати молиявий жиҳатдан қўллаб-қувватланишини талаб этмоқдалар.

Чеченистон раҳбари Доку Завгаев яна икки ҳафтадан сўнг Россия федерал қўшинлари Чеченистондан олиб чиқиб кетила бошлаши мумкинлиги тўғрисида баёнот берди.

Президент Асқар Акаевнинг фармони билан Ўзбекистоннинг машҳур эстрада хонандаси Фарруҳ Зокировга «Қирғизистон халқ артисти» фахрий унвони берилди.

ХОРИЖДА

АҚШ, Норвегия, Россия ва Украина биргаликда Тинч океанида сузиб юрувчи космодром мажмуаси барпо этиш лойиҳасини тайёрладилар. Сув юзасидаги бу космодромдан 1998 йилда фазога дастлабки космик ракеталарни учириш мўлжалланяпти.

Сўнгги 12 йил мобайнида илк бор Франция давлатининг раҳбари АҚШга расмий ташриф буюрди. Франция Президенти Жак Ширак АҚШ Президенти Билл Клинтон билан музокаралар ўтказди, АҚШ конгрессида нутқ сўзлади.

Кеча Харбинь шаҳрида тантанали вазиятда қишки Осиё ўйинлари очилди. Қитъа спортчиларининг бу мусобақаларида 15 мамлакатдан келган 1 минг, шу жумладан ўзбекистонлик 10 нафар спортчи иштирок этяпти.

Шу йил 1 июлдан бошлаб Европа Иттифоқига аъзо бўлган барча мамлакатларда ягона нусхадаги ҳайдовчилик гувоҳномалари жорий этилади. У ҳар 10 йил мобайнида алмаштириб турилиши шарт бўлади.

Америка астрономлари ҳозиргача бизга маълум бўлган барча галактикалардан ҳам олисдаги юлдузни аниқладилар. У Ердан 14 миллиард ёруғлик йили масофасида экан.

Бухоро тўқимачилик ҳиссадорлик ишлаб чиқариш жамиятининг маҳсулотлари кундан-кун харидоргир бўлиб бормоқда. Йигирув ва тўқув фабрикасига Швейцариядан келтирилган машина ўрнатилган.

Суратда: биринчи ип йигирув цехининг илғор ишчилари смена мастери Рохила Саломова ва ип йигирувчи Муяссар Мажидовалар янги замонавий машиналарда ўз режаларини орттириб бажармоқдалар.

Ҳ. ҚУРБОНОВ олган сурат.

Иқтисодиёт хабарлари

«Ишонч» мухбирлари хабар қиладилар:

НАНАЙ БОЗОРИ

Наманган вилоятининг шимолий нутқаларидан бирида жойлашган ва Унғор, Буспу, Кўксарой ва Подшоота тоғлари билан қуршалган Нанай қишлоғи қўшни Қирғизистон ҳудудига туташиб кетган. Бу манзил ўзининг олма-ю нокларн, ғайноли-ю бошқа турдаги сархил мевалари билан машҳур. Яқин атрофдаги Қирғизистон қишлоқларида эса чорвачилик ривожланган. Бу, шубҳасиз, ҳар икки халқ вакиллари ўртасида иқтисодий алоқаларни мустаҳкамлашда қўл келади.

«Нанай» жамоа хўжалиги бошқаруви ташаббуси билан 2 гектар майдонда бозор қурилиш бошланган эди. Яқинда бозорнинг чорва моллари сотиладиган биринчи навбати фойдаланишга топширилди. Бу ерда сотувчи ва харидорлар учун зарур-шароитлар яратишга алоҳида эътибор берилган. Ошхона ва чойхоналар ҳамда бошқа маиший шахобчалар фаолият кўрсатмоқда.

ИНСОНПАРВАРЛИК КЎМАГИ

Агросаноат ходимлари касаба уюшмалари Бухоро вилоят қўмитаси ташаббуси билан Қизилқумнинг олис туманларига жами 1 миллион сўмлик иссиқ кийим-кечак, озиқ-овқат ва дори-дармонлар жўнатилди. Мазкур инсонпарварлик кўмаги вилоятнинг узоқ чўл туманларида меҳнат қилаётган чорвадорлар учун ташкил этилди. Автомашиналар карвони қишлоқлар, аҳоли яшайдиган пуктлар бўйлаб совғалар тарқатиб боради. Бу саҳоватдан болалар муассасалари ва мактаблар ҳам қуруқ қолишмайди.

Инсонпарварлик кўмагини уюштиришда Қизил яримой жамияти, «Бухородон» ва «Доридармон» ҳиссадорлик жамиятлари, халқаро ҳукуматдан ҳоли «ЭКОСАН» жамғармаси Бухоро вилоят бўлими фаол иштирок этдилар.

САҲРОДА СУВ БЎЛАДИ

Японияниң «Пони» ва «Конимация» фирмалари «Навоийқоракўли» ишлаб чиқариш бирлашмаси билан ҳамкорликда шамол двигателларини монтаж қилишга киришди. Улар ёрдамида қудуқлардан ичимлик сув чиқариб олиш йўлга қўйилади.

Шамол Қизилқум чўлларидаги барча яйловларни сув билан таъминлашга ёрдам беради. Бу - Япон ҳамда ўзбек тадбиркорлари ва мутахассисларининг амалий ҳамкорликлари кенгайиб бораётганлигининг яна бир далилидир.

АЛОҚАЛАРИМИЗ МУСТАҲКАМЛАНАДИ

Латвия Республикасининг Ўзбекистондаги фавқулодда ва Мухтор Элчиси Андрис Вилцанс «ЭКОСАН» халқаро экология ва саломатлик жамғармасига 10 минг АҚШ долларига тенг камёб дори-дармонларни топширди. Республикамиз аҳлига мўлжалланган ушбу инсонпарварлик кўмаги Латвиянинг «Гриндекс» илмий ишлаб чиқариш фирмаси томонидан амалга оширилган.

«ЭКОСАН» жамғармаси билан Латвия элчихонаси ўртасида ўзаро ҳамкорлик бўйича имзоланган шартнома ўзбек-литва алоқаларини мустаҳкамлашга қўйилган янги ҳисса бўлди. Бу шартнома ҳар икки мамлакатнинг экология ва саломатлик муаммоларига жон куйдирувчи тадбиркор ва бизнесменларининг амалий алоқаларини мустаҳкамлашга қаратилган. Келишилган режаларда дастлаб экологик мусаффо озиқ-овқат маҳсулотлари, дори-дармонлар ва тиббиёт ускуналарини ишлаб чиқарувчи қўшма корхоналарни ташкил этиш кўзда тутилган.

ШАҲАР ОБОДОНЛИГИ УЧУН ЯНГИ ТЕХНИКА

Россиядан Ўзбекистон пойтахтига ёритувчи асбоблар ва тармоқларни таъмирлаш ва уларга хизмат кўрсатиш учун 11 та махсус автогидрокўтаргичлар, аҳлат ва чиқиндиларни ортиб кетиш учун дизел двигателлари билан жиҳозланган 100 та автомашина ва 30 та ағдарма машиналар етиб келди. Уларнинг ҳаммасини Тошкент шаҳар ҳокимлигининг бош ободонлаштириш бош бошқармаси томонидан сотиб олинган.

Янги техникалар пойтахт кўчаларининг озодалигини таъминлаш ва чиройини очишга самарали хизмат қилади деган умиддамиз.

БИРЖА ЯНГИЛИКЛАРИ

Республика агросаноат биржасида ўтган жума куни бўлиб ўтган савдода умумий қиймати 708 миллион 51 минг бўлган 746 хил истеъмол моллари ва хом ашёлар таклиф этилди. Шу куни 8 миллион сўмлик шартномалар тузилди. Таклифлар олдинги савдоларга нисбатан 40 фоизга ошди. Бу гал агросаноат мажмуасига тегишли қорамоллар омухта ем, вино, томат пастаси ва жун, турли хилдаги пахта-калава иплари савдога қўйилди.

Кимё маҳсулотлари бўлимида турли хил содалар бор эди. Унинг нархи тоннасига 24 мингдан 35 минг сўмгача кўтарилгани кузатилди. Автотранспорт бўлимида янги хорижий автомашиналар ҳам таклиф этилди. Шу кунларда сув ва газ қувурларига талаб ошиб бораяпти. Шунингдек, арматура ва бурчакли металл нархи тоннасига 21-22 минг сўм миқдорида қайд қилинди.

***

Республика қимматбаҳо қоғозлар биржасида бўлиб ўтган оддий акциялар савдосида 8 та ҳиссадорлик жамоалари қатнашди. Улар ўзларининг 5181 та акцияларини 4135920 сўмга сотдилар.

Савдода Тошкент шаҳар «Пайвандчи» ҳиссадорлик жамияти акциялари 1720 сўмдан, «Қашқадарётранс» ташкилоти акциялари эса 3010 сўмдан сотилди.

***

Республика кўчмас мулк биржаси ва унинг бўлимлари ўтган ҳафта давомида 19 та кимошди савдоси ва танловларни амалга оширди. Натижада 240 янги мулкдорлар пайдо бўлди. Жумладан, савдо дўконлари қуриш ва умрбод мерос бўлиб қоладиган 158 та ер майдонлари, 10 та қурилиши тугалланмаган иншоотлар, 8 та савдо ва хизмат кўрсатиш тармоқлари, 47 та турли русумдаги автомашиналар сотилди. Айниқса, Андижон вилоятида 5 та ер майдони савдоси самарали ўтди. Уларнинг бошланғич нархи 42000 сўм бўлса, сўнгги қиймати 91000 сўмни, барча иншоотлар умумий қиймати эса 18387,49 минг сўмни ташкил этди.

Ижтимоий шерикчилик

ҚАРС ИККИ ҚЎЛДАН

Олмалиқ кон-металлургия комбинатида жамоа шартномаси қабул қилинди

Меҳнат жамоалари вакилларининг конференцияси бошланиш олдидан Олтинтопган кон бошқармаси касаба қўмитасининг раиси Рўзибой Саторов билан суҳбатлашиб қолдик.

-Кончиларимизнинг меҳнати енгил эмас,-деди у. -Чуқур ер остида меҳнат қилишга тўғри келади. шунга яраша эъзоз ҳам топишмоқда. Кон ковловчи ишчиларимизнинг ўртача маоши 12 минг сўмдан ошяпти. Режани уддалаганлиги учун 80 фоиз мукофот ҳам беріляпти.

Кон бошқармаси билан касаба қўмитаси ишчи ва хизматчиларнинг маиший турмуш даражасини яхшилаб бориш чорасини кўришяпти. Айниқса, бахтсиз ходиса туфайли боқувчисидан айрилиб қолган оилалар, нафақахўрлар хонадонларининг аҳволидан ҳамиша огоҳ бўлиб, уларга моддий ёрдам кўрсатиб турибмиз.

Бошланғич касаба ташкилоти етакчиси нима учун режа бажарилишига, бунинг натижаларига эътиборни қаратганлигини конференцияда маърузачилар - бош директор Виталик Сигедин билан комбинат касаба қўмитаси раиси Собир Пўлатовлар, бошқа нотиқларнинг сўзларини тинглаб ўтириб тамомила тушундим. Гап шундаки, Олмалиқ кон-металлургия комбинати жамоаси иқтисодий ислоҳотларни амалга оширишга киришилган дастлабки йиллардаги қийинчиликларни бартараф этиб, бугунги кунда иш суръатни тобора кўтариб бораётган экан. Чунончи, кейинги йили барча асосий кўрсаткичлар бўйича режалар 2,7-8,1 фоиз ортиғи билан бажарилган. Режадагидан ташқари 158 миллион сўм фойда жамғарилган.

Комбинатнинг ишлаб чиқариш бўлинмаларида қайта таъмирлаш ва янги техникани жорий этиш кўламлари кенгайтирилганлиги меҳнат унумини бир йилда 8,1 фоиз кўтариш имконини берди. Конференция қатнашчилари бу ишларни алоҳида ғурур билан таъкидлашди. Чунки Ўзбекистон рангли металлургиясининг карвонбошиси бўлган мазкур корхонадаги ишлаб чиқариш суръатлари кўп жиҳатдан иқтисодиётдаги барқарорликни таъминлашини улар яхши тушунишади. Мисни бойитиш фабрикасида лентали конвейрлар батамом янгиланди. Маъданни майдалаб берувчи янги, ғоят унумли механизмлар ўрнатиб, ишга туширилди. Айрим жараёнда эски ускуналарни янги унумлилари билан алмаштириш электр қуввати сарфини 20 фоиз қисқартириш имконини берди.

Илгари кўпгина материаллар олис-яқин республикалардан ташиб келтирилар эди. Эски хўжалик алоқалари узилиб қолгач, бу таъминот ҳам издан чиқди. Аммо бунинг ижобий жиҳати ҳам бўлди: кўпгина хомашё ва материаллар ўз мамлакатимизда тайёрлана бошланди. Чунончи маъданни майдалашда ишлатиладиган қуйма шарларга бўлган эҳтиёжнинг деярли 30 фоизини Бекобод металлургия комбинати етказиб бераяпти. Фарғонадан нефт-кокс олинаяпти. Ёнилғи-мойлаш материаллари етказиб берувчи корхоналаримиз ҳам суръатни оширмоқдалар.

Конференцияда сўзга чиққан кон мастери Асқар Имомбердиев ишлаб чиқариш ҳажми ортиб бориши меҳнатчиларнинг турмуш даражаси яхшиланишига бевосита таъсир кўрсатаётганлигини мамнуният билан гапирди. Дарҳақиқат, корхонада Ўзбекистон Президенти фармонига тариф ставкалари оширилганлигидан ташқари маошлар 1,7-2,0 коэффициент оширилди. Йил якунларига қараб ҳар бир ишловчига оширилган миқдорларда мукофот берилди. Иш стажига қараб устама тўлаш йўлга қўйилди. Шу мақсадларга 125 миллион сўм сарфланди. Электрослесар Олег Панов, созловчи слесар Виктор Шчербаков, муҳандис Талъат Парпиевлар ҳам ана шундай ютуқларнинг омилларига алоҳида тўхталишди.

-Дарҳақиқат, маъмурият ўтган йилги шартномадан келиб чиқувчи ўз мажбуриятларини бажариб келаяпти,-деди комбинат касаба қўмитаси раиси Собир Пўлатов.-Мен асосан касаба қўмитасининг мажбуриятларига тўхталиб ўтмоқчиман. Афсуски, бу борада мақтагулик иш йўқ. Меҳнат жамоалари ўз шартномавий мажбуриятларини тўла бажара олмаяптилар...

Конференция қатнашчилари ишдаги камчиликларни ҳар томонлама, чуқур таҳлил қилиб чиқишди. Бир масалада мулоҳазалар бир жойдан чиқди: меҳнат интизоми бўшашиб кетмоқда. Фақат ишга кечикиб келувчиларнинг ўзи 29,4 фоиз кўпайди. Йил бўйи 712 киши ўз иш жойига кечикиб келишни одат қилиб олди.

Бу кўпгина корхоналарда касаба қўмиталари одамлар билан ишлашни ниҳоятда бўшаштириб юборганликларининг оқибатидир. Касаба қўмиталарининг раислари ташаббусни ўз қўлларига олишлари, талабчанлик ва қатъиятни намоён этиб, меҳнат интизомини таъминлашлари лозим, деб таъкидлашди нотиқлар. Комбинат касаба қўмитаси раҳбарлари ҳам иш жойларида бот-бот бўлиб, меҳнат ва маиший шароитларни яхшилаш йўлида амалий чоралар кўришлари керак. Аммо ишчи ошхоналаридаги аҳвол ташвишли: идиш-товоқ етишмайди, ҳамиша ҳам тозаликка риоя этилавермайди. Ошхонага стакану қошиқларимизни кўтариб борамиз, дейишди металлурглар. Умумий овқатланиш корхоналарининг ҳиссадорлик жамиятларига айлантирилиши аҳволни яхшилаш ўрнига ҳийла мушкуллаштириб қўйди. Овқатлар сифати пасайиб, нархи, аксинча, қимматлашиб кетди.

Буларнинг ҳаммаси ишлаб чиқариш интизоми бўшашишига олиб келаяпти. Бошланғич касаба ташкилотлари эса ҳамма масалада ҳам ташаббусни ўз қўлларига ола билмаябтилар. Улар раҳбарлар йўриғи бўйича иш юритиб, меҳнат ва ишлаб чиқариш интизомини берувчилар билан тарбиявий иш олиб бормай қўйдилар.

Конференция қатнашчилари меҳнатни муҳофаза қилиш ва техника хавфсизлиги соҳасидаги муаммоларга ҳам алоҳида эътибор беришди. Гоҳида технология жараёнларидан чекиниш, машина ва механизмларнинг иш тартибига риоя қилмаслик оғир оқибатлар келтириб чиқараётганлиги сир эмас. Мастерлар, смена бошлиқларининг эҳтиётсизлиги ва эътиборсизлиги ҳам бахтсиз ходисаларни келтириб чиқарувчи сабаблардандир.

Мис қуйиш заводи касаба қўмитасининг раиси Надежда Гежа минбардан айтган мулоҳазалар конференция қатнашчиларининг дил сўзлари сифатида қабул қилинди. У кескин, ташвишли муаммоларни ўртага қўйди.

-Бизлар солиқ тўловчи сифатида ўзимизни ўзимиз қадрлашимиз керак, -деди у сўзининг оҳирида. -Амалда қандай бўлаяпти. Бизнинг корхоналаримиз ҳам, ишчи-хизматчиларимиз ҳам энг кўп солиқ тўлашади. Бу билан биз шаҳар хўжалиги, бошқа идоралар бир маромда ишлаши учун иқтисодий асос яратаяпмиз. Лекин шаҳар транспорти, соғлиқни сақлаш муассасалари иши, коммунал хизмат соҳасидаги ҳолатлар мушкуллашиб бормоқда. Шаҳримизда жиноятчилик кучайиб боряпти.

Бошқа нотиқлар ҳам шаҳар хўжалиги фаолиятидаги камчиликларни кўрсатиб ўтишди, савдо, умумий овқатланиш соҳаларидаги нуқсонларни рўй-рост тилга олишди.

Конференцияда қизиқ вазият юз берди: айтилаётган танқидий фикр-мулоҳазаларга мутасадди идоралар... муносабат билдиришмади. Ҳолбуки, залда шаҳар хўжалиги раҳбарлари, ҳокимлик бўлимларининг бошлиқлари, президиумда эса Олмалиқ шаҳар ҳокимининг биринчи ўринбосари Турғунбой Топилов ўтиришган эди. Бу нима - эътиборсизликми ёки эласламаслик?

Конференция қатнашчилари 1996 йил учун тузиладиган шартнома лойиҳаси бўйича кўпгина мулоҳазаларни билдиришди. Аввало, лойиҳа ижтимоий муҳофазанинг барча жиҳатларини қамраб олганлиги таъкидланди. Соғлиқни сақлаш ва дам олдириш, маданий-маиший хизмат сингари етакчи йўналишларда бир қатор катта-катта тадбирлар кўзда тутилмоқда. Чунончи, меҳнатни муҳофаза қилиш тадбирларига 4 миллион сўм сарфланмоқчи. Табиатни муҳофаза қилиш тадбирлари ҳам изчил амалга оширилади. Бу мақсадлар учун 6 миллион 200 минг сўмга яқин маблағ ажратилган. Мисни бойитиш ва мис эритиш компексларида ҳам бу борада самарали режалар рўёбга чиқарилади.

-Ҳар биримиз ўз иш жойларимизда унумли меҳнат қилсак,-деди сўзининг охирида комбинат касаба қўмитаси раиси Собир Пўлатов,-ишимиздаги силжишлар суръати ортиб боради, яхшироқ яшай бошлаймиз.

Аслида ҳам шундай. Бугун осмондан чалпак ёғишини кутиш мавруди эмас. Ишда изланиш бўлса, ишнинг кўзини билиб меҳнат қилинса, унум юқори бўлади. Даромадга барака киради, демак ҳақиқий иш ҳақи ортиб, маданий ва маиший турмуш даражаси яхшиланади. Маъмурият билан меҳнат жамоасининг ҳамжиҳатлиги бунда асосий омилдир. Дарҳақиқат, қарс икки қўлдан чиқади.

Ж.САЪДУЛЛАЕВ,
Ўзбекистон Касаба уюшмалари Федерацияси кенгаши матбуот ва ахборот шўъбасининг мудири.

ПАХТА НЕГА ТЕРИЛМАЙ ҚОЛДИ?

Ёхуд қишлоқда иқтисодий ислоҳотлар нега оқсамоқда?

МАШАРИФ АКА ХУНОБ БЎЛДИ.

Утган йил декабрь ойининг бошида Хоразм вилояти фаолларининг йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилишда кўпгина масалалар қаторида жамоа хўжаликларида деҳқончилик ва чорвачиликни ривожлантиришнинг бугунги аҳволи ҳақида мулоҳазалар билдирилди. Йиғилишдан олган умумий таассуротим қуйидагича: фаолияти нисбатан ижобий деб баҳоланган хўжалик ва корхоналарда ҳам иқтисодий ислоҳотлар замон талабларидан орқада қолмоқда, уларнинг фаолияти кутилган натижаларни бермаяпти. Хусусан Боғот туманидаги энг илғор «Боғот» жамоа хўжалигини олайлик. Бу ерда шоли, буғдой, пахта, бошқа тармоқлар ривожи яхши, режалар ошиғи билан бажариляпти. Одамлар меҳнаткаш. Раҳбар тадбиркор. Лекин фаоллар йиғилишида вилоят ҳокими шу хўжалик раиси Машариф Қувоқовни койий кетди:

-Нимага пахтани охиригача тердирмадингиз? Ахир етиштирилган ҳосилнинг анча қисми далада қолди-ку! Нега? Чунки режа бажарилди деб,орқайинчиликка бериилдингиз. Натижада сиз етиштирган пахтани бошқа хўжаликлар териб кетишди... Нима учун?

Тажрибали иқтисодчи, кўп йиллик раҳбар учун бундай танбеҳларни эшитиш албатта оғир. Бироқ, етиштирилган ҳосилнинг маълум қисми далада қолганлиги, кейин уни бошқа хўжаликлар ҳашарчилар ёрдамида териб кетганлиги ростига ҳақ. Бу ҳолатни қандай изоҳлаш мумкин?

Маълумки, барча жойда бўлганидек бу хўжаликда ҳам пахта ерлари деҳқонларга пудрат асосида бўлиб берилган. Табиийки, ҳар ким ўз ерида ишлайди. Шунинг учун ҳеч ким меҳнатдан қочмайди. Фақат деҳқонларга тўғри йўл кўрсатиш, иш ҳақини ўз вақтида тўлаш, керак пайтда ҳар томонлама ёрдам берилса бас. Деҳқон эса у ёғини ўзи боплайди. Шундай экан, нега у манглай тери билан етиштирган «оқ олтин»ни охирги мисқолигача ўзи териб топширмади? Ахир, узоққа бормайлик - яқин-яқингача ҳам пахта халқимизнинг асосий даромад манбаи эди-ку! Бугун нега етиштирилган ҳосил далада қолди? Бу саволни қайта-қайта такрорланишига сабаб - мен ҳам қишлоқда яшайман. Ён қўшниларим оиламиз пахтакор. Агар ўтган йилги мавсумда пахта тўлиқ териб топширилганида 45-50 центнер хирмон кўтариш мумкин эди. Лекин пахта бизнинг далада ҳам тўлиқ терилди, деб айтолмайман. Чунки, қишлоқда йиғим-терим бошлангач, кексаю-ёш далага отланади. Ҳосилни тезроқ йиғиштириб олсам дейди. Қолаверса даромад ҳам юқори бўлишини яхши билади. «Оқ олтин»нинг дастлабкиси юқори навли ҳисобланади-да. Нав ўзгариб бориши билан даладаги аҳвол ҳам ўзгаради. Тўртинчи, учинчи навга ҳосил қабул қилинаётган пайтда даладан пахтакорлар чиқиб кетади, фақат ўқувчилар, билан ҳашарчилар қолишади холос. Хўш, нега бу вақтга келиб пахтакор даладан чиқиб кетади? Албатта, ҳамма сабаб нав ўзгаришида! Яъни нав пастлашиб бориши билан пахтага тўланадиган пул ҳам камайиб боради. Бу табиий. Пахтакор паст навли пахтани териб топширишдан манфаат топмайди-да, олтинни ташлаб «қочади». Ҳар йили шу аҳвол тепадан келиб, қанчалик қисташмасин паст навли пахта топширилаётган пайтда деҳқоннинг иш унуми ортмайди. Шу нуқтада маълум бўлиб қоларини, пахта буюртмачи-тайёрловчиларга керак. Лекин пудратчига эмас.

Демак пахтанинг охирги мисқолигача терилмаслигига сабаб - ҳосил навининг пасайиши билан манфаатдорликни йўқотиб бориши экан. Бундан ташқари, йиғим-терим бошида терилган пахта учун ҳар беш кунда ҳақ тўлаб борилса, терим оҳирида вазият ўзгаради. Меҳнат ҳақи пул йўқ деган ёки бошқа баҳоналар билан тўланмасдан қолади. Шу ўринда сўнгги йилларда вилоятда механизация воситаларидан унумли фойдаланилмаётганини таъкидлаш жоиз. Ўтган йил жуда кўп хўжаликларда пахта териш, кўсак териш машиналари ишлатилмади. Қўл теримига зўр берилди. Фикримизча, бундай «фидойилик» мантиққа тўғри келмайди. Шуни ҳам эслатиб ўтиш зарурки ҳосилнинг бир қисми қатъий баҳоларда, қолгани эркин баҳода харид қилиниши тўғрисидаги қарорлар етарли даражада ишлаётгани йўқ.

БИР ГЕКТАР ЕР ҚАНЧА ДАРОМАД БЕРАДИ?

Ота-боболаримиз бир-икки таноб (0,40-0,80) ердан чиққан ҳосил билан бемалол ўз оилаларини боқишган, кийинтиришган, тўйга маблағ тўплашган. Ҳозир ҳам шундай. Қишлоқда яшаётган аҳолининг аксарияти ўз томорқа хўжалигидан минг-минг сўмлаб даромад олади. Мен бу борада Урганч ва Хива туманларидаги хўжалик деҳқонларига қойил қоламан. Айниқса, Хонқа туманидаги Шароф Рашидов номли жамоа хўжалиги аҳолисининг изланишлари, тадбиркорлиги таҳсинга лойиқ. Улар помидор ва сабзавотларни етиштириш бўйича Хоразмда пешқадамлик қилишаётир. Ҳатто баъзилар ўтган йили 0,10-0,25 гектар ердан 50-70 минг сўмдан зиёд даромад олишди. Бозор муносабатлари шароитида бундай кўрсаткичга эришиш бир мунча мушкулдир. Тўғриси, баъзи хўжаликларда ҳосилдорлик ниҳоятда пасайиб кетганлигидан олинган даромад харажатларни ҳам қопламай қўйди. Масалан, шолидан 10-25 центнердан ҳосил олган хўжаликлар ҳақида шундай дейиш мумкин.

Таъкидлаш жоизки, бу хўжаликларда ҳам ислоҳот қиляпмиз, бозор муносабатлари талабида ишлаяпмиз деган баҳона билан ҳар йили турли ўзгартиришлар киритилади. Хўжаликлар бир сафар ижарага ўтдилар. Ўтган йил оҳирида эса ҳамма жойда деҳқон хўжаликларини ташкил қилиш ҳақида гаплар авж олганди. Буни қарангки, бригада бошлиқлари ҳам муҳр эгаси бўлишларига озгина қолди. Шукурлар бўлсинки, Президентимиз Самарқанд вилоятидаги бундай «тажриба»ни қаттиқ танқид қилди. Йўқса албатта бу «режа» амалга ошарди.

Ислоҳотлар жараёнида ишлаб чиқариш, мулкчилик муносабатлари фаолият услублари ўзгариб бормоқда. Лекин меҳнаткаш инсон фаолиятида ўзгариш сезилмаяпти. Илгари қандай ҳуқуққа эга бўлса, ҳозир ҳам шундай. Дарвоқе, жамоа хўжалиги бошқаруви идораларида деҳқон хўжалиги ташкил қилмоқчи бўлганлар ариза топширишлари мумкин деган эълон пайдо бўлди. Лекин бунинг учун камида 50 гектар ер олиниши керак экан. Қаердандир шундай кўрсатма бор эмиш. Бундай чегаралаш ишни пайсалга солиши табиий. Ҳар ким имкониятига, ишчи кучларига қараб қанча ер олишини ўзи ҳал қилиши лозим ҳозирда. Ислоҳотлар жараёнидаги ана шу каби «Ислоҳотлар» бозор муносабатларининг суръатига зарба бераётгани шубҳасиз.

ЧОРВАЧИЛИК ҚАЧОН ЎНГЛАНАДИ?

Бундан 20 йиллар олдин машҳур шиор оммалашган эди: «Чорвачилик-ҳаётий муҳим тармоқ». Кейинроқ шиори «Чорвачилик-зарбдор фронт!» тез-тез ишлатиладиган бўлиб қолди. Ҳозир бу соҳада қандай шиор илгари сурилганини билмайману, лекин ўша-ўша одамлар, ўша чорвачилик ташвишлари - ҳеч нарса ўзгармади. Тўғриси, кейинги йилларда ҳеч қандай юқумли касалликлар тарқалмаган бўлса-да, чорва молларининг бош сонлари кескин қисқариб кетди. Катта-катта фермалар ҳувиллаб қолди. Чорва наслини яхшилаш учун, маҳсулот етиштиришни кўпайтириш учун жонкуярлик қилаётган мутахассислар, чорвадорларнинг бир қисми ишдан кетиб қолди. Қишлоқ меҳнаткашлари ўзларининг озгина томорқа ерларидан чиққан ем-хашак, ўтлар, беда билан 5-10 талаб сигир-бузоқ, хўкиз боқаётган бир шароитда, айрим жамоа хўжаликларининг моллари очарчилик эълон қилиш арафасида турибди. Чунки тўпланган озуқа тамом бўлмоқда. Ваҳоланки, ҳар йили энг унумдор далалар чорва озуқаси учун фойдаланилди. Лекин чорва молларининг қорни тўймайди, сут камайиб бормоқда, гўшт таннарх ошяпти. Беда, маккажўхори, бошқа озуқа экинлари етиштирувчи деҳқонлар учун эса бунинг фарқи йўқ. Улар қанчалик кўп озуқа олиш чорва маҳсулотлари кўпайишидан манфаатдорликни ҳис этмайдилар. Бундан ташқари бир-икки даста беда, бошқа озуқа экинларини олиб, ўзларининг молларини боқсалар бўлди... Шу боис ўз далалардан тележкаларга юкланган беда, маккажўхори, лавлаги, шоли, буғдой сомони ва бошқа озуқаларнинг «сўнгги бекати» қаерлигини билиш қийин. Молни эса алдаб бўлмайди. Шоли сомони билан боқиб, сигирдан челаклаб сут талаб қилиш мантиқсизлик албатта.

Назаримда, ҳозир хўжаликларда чорва озуқасини етиштирадиган бригадаларни хўжалик ҳисоби асосида ишлашга ўтказиш даркор. Токи, улар кўпроқ озуқа етиштириб, чорвачилик ҳиссадорлик жамиятларига сотсинлар, ва ундан ўз манфаатларини топсинлар.Бинобарин, ерга эгалик қилишни озуқа етиштирувчилардан бошланса чорвачиликни ривожлантиришга ҳам кучли туртки буларди.

МАРКЕТИНГ НИМА?

Гуруч Тошкент бозорларида неча сўм, эртага қанча бўлади, ёки Андижон, Денов бозорларида у неча сўм? Олманинг нархи Урганчда қимматми, Нукусда? Гуруч етиштирган деҳқон ҳам, олма ёки анор бошқа мевалар етиштирган боғбон ҳам ўз маҳсулотларини қимматроққа сотиб, кўпроқ фойда кўргиси келади. Бу табиий ҳолат.

Бироқ, маҳсулот эгаси товарини ҳарқанча қимматроққа сотишга ният қилмасин, унинг орзулари доим ҳам амалга ошавермайди. Айрим пайтларда сабзавот, мева шундай арзон бўлиб кетадики, бозорга олиб бориб сотиш харажатларини ҳам кўтармайди. Масалан, ўтган йил Хоразмда шундай бўлди. Ғарбда сабзавот, мева нархини бозорда бир хил меёрда, яъни фойда кўриб сотадиган даражада «ушлаб» туриш учун кураш олиб борилади. Ана шундай унга, маркетинг хизмати ёрдам қўлини чўзади.

Маркетинг - етиштирилган маҳсулот учун қулай бозор излаш билан шуғулланади. Бозор иқтисодиётининг бу муҳим унсури элимизда айрим тармоқларда эндигина жорий этилмоқда. Қишлоқ хўжалиги уюшмалари ҳузурида бундай маркетинг хизматини жорий этиш вақти келди. Зеро, бозор иқтисодиётининг асосчиларидан бири Адам Смит «Бозор бу кўпчилик томорқа хўжаликлари ва корхоналарининг давлатнинг энг оз аралашуви ҳолатидаги ўзаро ҳамкорлигидир», деб таъкидлаган эди.

Президент Ислом Каримов Вазирлар Маҳкамаси йиғилишида алоҳида таъкидлаб айтдиларки, «Қишлоқ хўжалигини ривожлантириш давлат сиёсатининг устивор йўналишидир». Дарҳақиқат, саноат, транспорт, қурилиш, маданият, маориф, тиббиёт ва бошқа соҳаларнинг ривожида қишлоқ хўжалигининг алоҳида аҳамияти бор. Тармоқда таназзулдан тезроқ чиқилса, эл-юрт бундан ниҳоятда катта наф кўради.

Шихназар АҲМЕДОВ,
«Ишонч» мухбири.

Нуқтаи назар

Таҳририятдан:

Юқорида сиз журналист Шихназар Аҳмедовнинг Хоразм вилоятида деҳқончиликнинг ўтган йил якунлари ҳақидаги мулоҳазаларини ўқидингиз. Унда деҳқонни тўлқинлантираётган муаммолар ёрқин акс этганини пайқагандирсиз. Муаллиф касаба журналист бўлса ҳам деҳқон фарзанди, қишлоқда яшайди, ижоддан бўш вақтлари далада ишлайди, хусусий фермаси ҳам бор. Шунинг учун ҳам деҳқон дардини ўз дардидек тўлқинланиб баён этган.

Албатта, юқоридаги мулоҳазалар сиз билан бизни ҳам фикрлашга чорлайди. Қаерлардадир у ҳақ, қаерлардадир ноҳақ ҳам. Аммо шу асосда мунозара-мулоҳаза юритиш ҳамамизнинг аввало мамлакатимизда амалга оширилаётган ислоҳотларни жадаллантириш манфаатларига хизмат қилади. Ўйлаймизки, аввало, хоразмлик деҳқон ва чорвадорлар, қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришни ташкилотчилари, турли шакллари мулк эгалари ўз фикр-мулоҳазаларини билдирадилар. Чунки, бозор муносабатлари ҳар бир ишга, шу жумладан, деҳқончилик ва чорвачиликка ҳам иқтисодий тафаккур билан, ҳисоб-китоблар билан, фаолиятнинг сўнги натижасини олдиндан режалаштирган ҳолда киришишни талаб этади. Бу борада ҳали кўп ўрганишимиз, баҳслашишимиз, муҳими- фаол фикр юритиб ишлашга ўрганишимиз керак!

Азиз деҳқонлар, чорвадорлар, олимлар, муштарийлар! Фикрларга йўл очиш, баҳс-мунозарани бошлаш нуқтаи-назаридан мухбиримиз мақоласи, эътиборга лойиқ ва унинг юзасидан мунозарада фаол иштирок этасиз деган умиддамиз.

Ҳаётда шундай инсонлар борки, улар эл-юрт, турмуш фаровонлиги учун жонларини жабборга бериб меҳнат қиладилар. Улар билан ҳамсуҳбат бўлиб, суҳбатини олсангиз, етук илми, ўз соҳасининг билимдонлигига шоҳид бўласиз. Биз ана шундай кишилардан бири М. Улуғбек номидаги Тошкент Давлат университети касаба уюшма қўмитаси раиси Акбарали Ўтамуродов билан суҳбатлашдик. Суҳбат давомида университет касаба ташкилотида ўзига хос анъаналар ва иш юритиш услублари шаклланганлиги, маъмурият ва қўмита аъзолари билан биргаликда профессор-ўқитувчи ходимларнинг меҳнат ҳақ-ҳуқуқлари ва манфаатларини изчил ва қатъиятлик билан ҳимоя қилишга алоҳида эътибор берилаётганининг гувоҳи бўлдик.

ЯНГИЧА ФИКРЛАШ, ИШЛАШ ДАВРИ

— Ўзбекистон мустақилликка эришгач бошқа жамоат ташкилотлари қатори касаба уюшмалари ҳам янги шароитларда ишлашмоқда. Касаба уюшмалари шу маънода ўзгаришни қандай ҳис этяптилар?

— Ҳақиқатан ҳам мустақиллик қўлга киритилиши билан ҳаёт мароми тубдан ўзгарди дейиш мумкин. Энг муҳими, жамиятни демократиялаш жараёни иқтисодий, ижтимоий ва маданий ислоҳотларни изчил амалга ошира боришни тақозо этди. Жамият иқтисодий асосларининг ўзгариши, яъни мулк хилма-хиллигининг вужудга келиши билан бизнинг иш шароитларимиз ҳам ўзгарди. Айни пайтда касаба уюшмалари мавқеини мустаҳкамлашга қаратилган бир қатор ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди. Хусусан, Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерациясига бирлашган касаба уюшмаларининг ҳаракат дастури, Ўзбекистон Республикаси таълим ва фан ходимлари касаба уюшмасининг Устави шулар жумласидандир. Ўзбекистон Олий Мажлиси IV сессиясида қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси Меҳнат Кодекси»ни касаба уюшма ташкилотлари фаолиятининг қонуний кафолати бўлди, дейиш мумкин. Қонунлар мажмуи меҳнат муносабатлари ва ижтимоий масалаларни ҳал қилишда касаба уюшмаларининг роли ва масъулиятини оширди. Кодексга жамоа шартномалари ва битимлари тўғрисидаги махсус бобнинг киритилиши касаба уюшмалари ҳаётида муҳим аҳамиятга эга бўлди.

Бир неча йилдирки, ташкилотимиз билан маъмурият ўртасида тузиладиган меҳнатни муҳофаза қилиш, техника хавфсизлиги ва ўқитувчи-ходимларни ижтимоий ҳимоялаш бўйича шартнома асосида иш олиб бораяпмиз.

— Ижтимоий ҳимоялаш бўйича амалга оширилаётган тадбирларни батафсилроқ тушунтирсангиз?..

— Ўтган йилги маълумотларга эътибор қаратайлик. Зарарли кимёвий моддалар билан ишлаётган 200 дан ортиқ ходимларнинг иш ҳақига 12 фоиздан 24 фоизгача қўшимча маош берилди. Илмий-текшириш лабораторияларида ишлаётган ходимларнинг таътил кунларига 6 кун қўшилиб, жами 30 кунлик таътил жорий қилинган. Яна университет маъмурияти билан биргаликда барча молиявий манбалар ҳисобидан профессор-ўқитувчиларга 1 млн 281.700 сўм, ўқув-техник ва маъмурий ходимларга 1.513.038 сўм, кундузги бўлим талабаларига 544.827 сум — жами 3 млн. 289.565 сўм ҳажмида моддий ёрдам кўрсатилди.

Президентимиз Олий Мажлиснинг IV сессиясида сўзлаган нутқида аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш билан бирга меҳнатни рағбатлантириш механизмини шакллантириш лозимлигини ҳам таъкидлаб ўтди. Бу борада университетимизда бир қатор тадбирлар амалга оширилмоқда. Хусусан, ўтган йили университетда «Моҳир педагог» унвони таъсис этилиб, кўрик-танлов ўтказилди. Махсус комиссия томонидан қабул қилинган мезонлар асосида профессор-ўқитувчилардан 8 киши ғолиб деб топилди ва уларга икки ойлик маоши миқдорида мукофот ҳамда оиласига спорт-соғломлаштириш лагерига бепул йўлланма ажратилди. Шунингдек, фақат аъло баҳоларга ўқиган 63 талабага қўшимча равишда университет стипендияси жорий қилинди.

— Ижтимоий муҳофаза тадбирлари бу йил қандай режалаштирилган?

— Бу йил профессор ўқитувчи — ходимлар ва талабаларни ижтимоий муҳофаза қилиш борасида бир қанча тадбирлар режалаштирилган. Жумладан, 1996 йил январь ойидан Президентимиз кўрсатмалари ҳамда Молия ва Адлия вазирлигининг 1995 йил 3 сентябрь 98-қўшма фармойишига асосан ўқитувчи — ходимлар ва талабаларни моддий рағбатлантиришни ташкил этиш учун махсус жамғарма тузилди. Бу жамғарма давлат бюджети (иш ҳақининг қўшимча 15 фоизи), бюджетдан ташқари маблағлар (хўжалик шартномалари, шартнома тўловлари) ҳисобидан шакллантирилади. Булар ходимлар ва талабаларни муттасил моддий рағбатлантириб бориш имкониятини беради.

— Университетда «Соғлом авлод учун» дастури доирасида қилинаётган ишлар тўғрисида ҳам тўхталиб ўтсангиз?

— Асосий вазифаларимиздан бири профессор, ўқитувчи — ходимлар ва талабалар ўртасида соғломлаштириш тадбирларини ташкил этишдир. Ўтган йили пофессор, ўқитувчи — ходимларимиздан 30 дан ортиқ киши республикамиз санаторийларида, 10 киши дам олиш уйларида, 49 киши санаторий-профилакторийларда, 450 дан ортиқ киши спорт-соғломлаштириш лагерида саломатликларини тиклаб дам олдилар. Талабалардан эса, 1459 киши санаторий-профилакторийда, 800 дан ортиқ толиб спорт-соғломлаштириш лагерида даволаниб дам олдилар. Бу борада таълим ва фан ходимлари касаба уюшмалари Марказий ва Тошкент шаҳар қўмиталари ташкилий, услубий жиҳатдан амалий ёрдам бермоқдалар. Университетимизда меҳнат қилган ва ҳозирги кунда ҳам ишлаб келаётган ҳурматли уруш ва меҳнат фахрийларига ғамхўрликлар кўрсатиляпти.

— Қандай муаммоларни тез бартараф этиш керак, деб ўйлайсиз?

— Энг аввало, моддий ва ташкилий характердаги муаммолар мавжуд. Булардан бири — университетга қарашли санаторий-профилакторий ва «Юсуфхона», «Чорвоқ» спорт-соғломлаштириш лагерларининг ички имкониятларидан фойдалана олаётганимизча йўқ. Даволанувчи, дам олувчи ўқитувчи-ходимларимиз ва талабаларимизга янада қулайроқ шарт-шароитлар яратиш учун бу масканларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш чораларни қидирмоғимиз зарур.

— Акбарали Ўтамуродович, сўнгги анъанавий савол, режалар билан ҳам ўртоқлашсангиз...

— Ҳозирги вақтда университет маъмурияти билан ҳамкорликда мавжуд бир қанча муаммоларни ҳал этишни режалаштирмоқдамиз. Хусусан, ўитувчи-ходимларимизнинг уй-жой шароитларини яхшилаш масаласи. Аввало, ёш мутахассисларнинг оилавий ётоқхонасидан самарали фойдаланиш ва у ерда истиқомат қилувчиларга қулайроқ шарт-шароитларни яратишга эришишимиз даркор. Талабалар шаҳарчасида тадқиқотчилар учун қурилаётган икки ётоқхонани (мавжуд ётоқхоналарнинг етарли эканлигини ҳисобга олган ҳолда) ўқитувчи-ходимларимиз учун уй-жойга мослаштириб қуришимиз керак. Ҳозирча қайта лойиҳалаштириш ишлари тугалланган. Ректоратимиз билан биргаликда қайта қурилиш ишларига маблағ ажратиш ва қурилиш ишларини бошлашга рухсат беришни сўраб Олий таълим вазирлигига мурожаат этганмиз. Бу масала ижобий ҳал бўлса, ўқитувчи-ходимларимизнинг яшаш шарт-шароитларидаги мавжуд муаммоларни бир қадар ҳал этишга эришган бўлар эдик. Шу билан бирга, ҳозирги иқтисодий шарт-шароитларни ҳисобга олган ҳолда, ўқитувчи-ходимларимизнинг маълум фоизини ўзаро келишилган шартнома бўйича Республика диагностика марказида диспансеризация кўригидан ўтказишни режалаштирганмиз. Яна бир масала ўқитувчи-ходимларимизга шаҳар жамоат транспортидан фойдаланишда қисман бўлсада имтиёзлар яратиш.

Президентимиз Олий Мажлис сессиясида таъкидлаганидек, 1996 йил халқимиз ҳаётида чуқур ўзгаришлар йили бўлади. Ана шундай ўзгаришлар университетимиз ҳаётига ҳам тегишли. Янгича фикрлаш, ишлаш ва яшашга ўргангандагина биз шу ўзгаришлар даражасида ишлашга ҳозир бўламиз...

Қобул ШОКИРОВ суҳбатлашди.

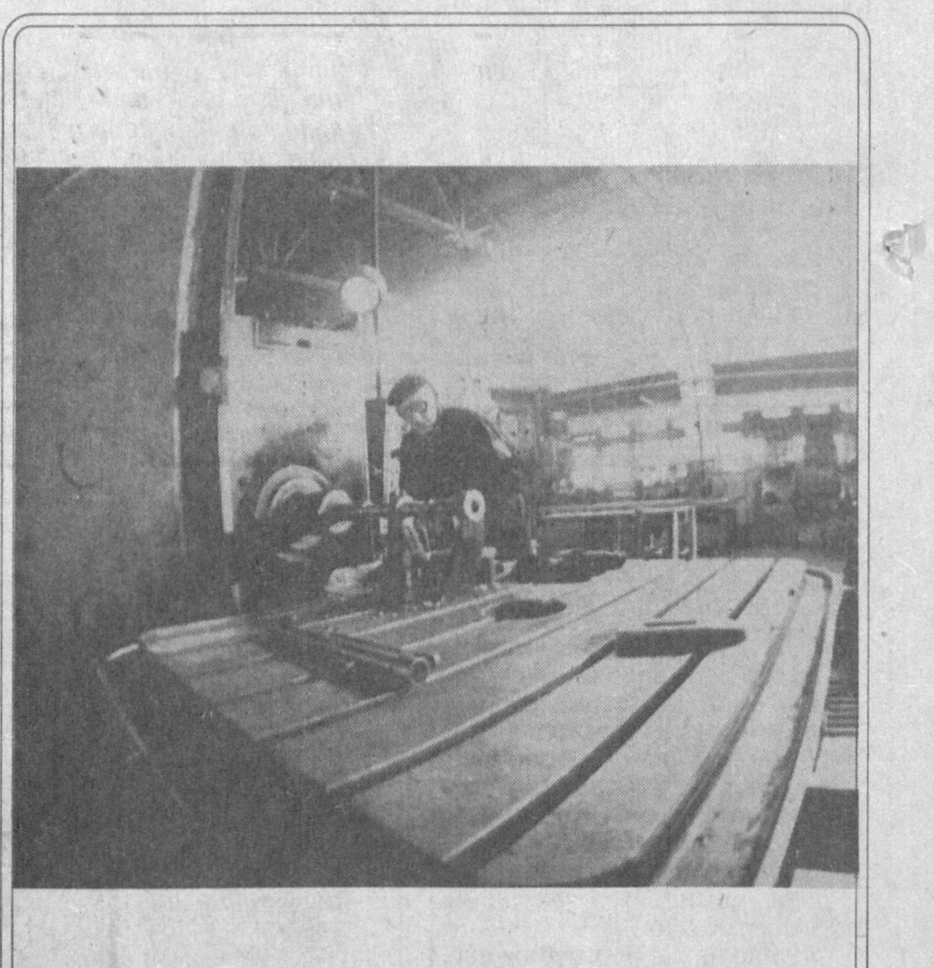

СИФАТГА ЭЪТИБОР

Тошкент механик-тажриба таъмирлаш экскаватор заводида кундалик ишларида сифатга алоҳида эътибор берилмоқда.

Суратда: механик цехи. Николай Филимонов 38 йилдан буён меҳнат қилиб келмоқда. У экскаваторлар учун эҳтиёт қисмларни тайёрлайди.

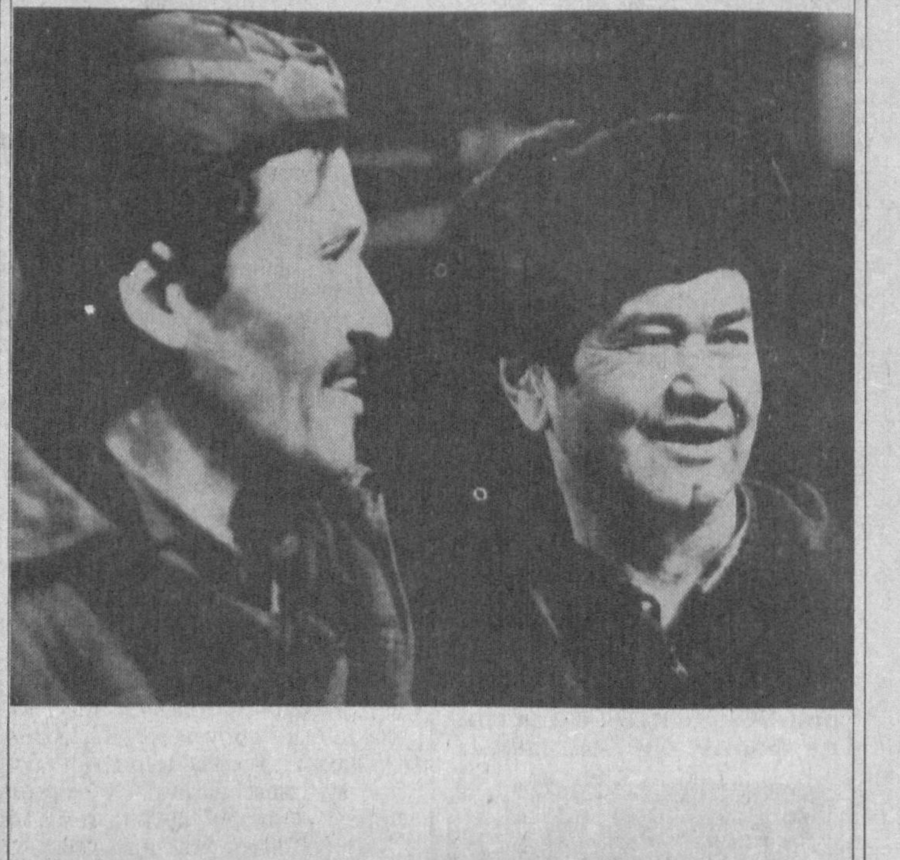

Мазкур заводнинг 2-қуйиш цехида доим иш қизғин.

Суратда: Холдоржон Сатторов ва цех бошлиғи муовини Қобул Содиқовлар.

Р. ГАЛИЕВ олган суратлар.

САЙЁРАМИЗ САДОСИ

Ўтган ҳафта давомида сайёрамизда содир бўлган кўплаб сиёсий воқеаларнинг муҳимларидан бири Давос шаҳарчасида анъанавий Жаҳон иқтисодий анжуманининг очилиши бўлди. Чорак асрдан буён Швейцариянинг ушбу гўзал гўшасида йил бошида йиғиладиган сиёсатчию иқтисодчилар кўпчиликни қизиқтираётган, баъзида, ҳаттоки, ташвишлантираётган масалалар, айниқса иқтисодиёт муаммолари юзасидан мулоқотда бўладилар, ахборот алмашадилар. Бу йилги учрашувда 1000 дан зиёд давлат бошлиқлари, ҳукумат раҳбарлари, нуфузли ишбилармон, йирик олимлар ҳозир бўлдилар.

Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов Давос анжуманида бешинчи марта иштирок этмоқда. Агар дастлабки учрашувларда жаҳон иқтисодиёти ривожланишининг тамойиллари, етакчи иқтисодчи ва таниқли ишбилармонлар билан танишиш, уларни Ўзбекистоннинг салоҳиятию имкониятлари билан таништириш устивор бўлган бўлса, бу галги мақсад, юртбошимиз сафар олдидан айтганларидек, ислоҳотлар йўлида мамлакатимиз эришаётган иқтисодий имкониятлар тўғрисида анжуман иштирокчиларини янада кенгроқ хабардор қилиш, хорижий ҳамкорларни ўлкамизга кўпроқ жалб этишдан иборатдир.

***

Ўзаро ҳамкорликни ривожлантириш масалалари АҚШ ва Россия раҳбарлари, хусусан, Альберт Гор - Виктор Черномирдин қўшма комиссиясининг Вашингтонда бўлиб ўтган олтинчи сессияси қатнашчилари диққат марказида турди. 1995 йил декабрида Россия Давлат Думасига бўлиб ўтган сайловлар натижаси АҚШ раҳбар доиралари ва ишбилармонларида салбий кайфиятлар туғдиргани сир эмас. Шунинг учун Россия ҳукумати бошлиғи америкалик ҳамкорларни ва улар орқали бутун Ғарбни ўз мамлакатининг бозор иқтисодиёти ўзанларидаги демократик ислоҳотлар йўлидан бундан буён ҳам боришига ишонтиришга ҳаракат қилди. Бу масала В.Черномирдиннинг Америка Президенти Билл Клинтон, конгресс қуйи палатасининг раиси, республикачи Н.Гингрич, Жаҳон банки ва Халқаро валюта жамғармаси раҳбарлари билан учрашувларида ҳам асосий мавзу бўлган бўлиши керак. Ҳар ҳолда қўшма комиссиянинг иши яхши якунланди: икки мамлакат ўртасида иқтисодиёт, техника ва бошқа соҳаларда ҳамкорликни кенгайтиришга хизмат қилувчи 22 та ҳужжат имзоланди. Уларнинг орасида, жумладан, Россиянинг ИЛ-96м ва ИЛ-96т самолетларида ўрнатилиши лозим бўлган ускуналар учун АҚШ Экспорт-Импорт банки томонидан 1 миллиард доллар миқдорида кредит бериш, 1996 йилда ҳамкорлида космик фазони тадқиқ қилиш доирасида «Шаттл-Мир» учиш дастурини амалга ошириш ва муҳим тадбирлар бор. Яна бир муҳим нарса шу бўлдики, Вашингтон маъмурияти Россия раҳбариятининг ваъдаларига ишонч билдиргани туфайли Халқаро валюта жамғармаси томонидан Россияга 9 миллиард АҚШ доллари миқдорида қарз бериб туриш масаласи ижобий ҳал бўлиш ўзанларига кўчди. Хуллас, Россия ҳукумати раисининг бу йилги биринчи чет эл сафари самарали бўлди, дейишга асос бор.

Лекин ватанида уни кўнгилсиз воқеалар кутмоқда эди. Ўз тарихида иккинчи марта Президент сайловига ҳозирлик кўраётган Россия Федерациясида янги йил бошлариданоқ ижтимоий вазият кескинлашди. Расмий маълумотларга қараганда, ўтган йили мамлакатда камбағаллар сони бир мунча камайган бўлсада, ҳозирги кунда 29 миллион киши қашшоқ яшамоқда. Нарх-навонинг ўсиши, маошларнинг ўз вақтида тўланмаслиги, ишсизлар сонининг кўпайиши, аҳоли ўртасида норозилик туғдирмоқда. Январь ойи охирларида Умумроссия иш ташлашлари эълон қилган мактаб ўқитувчиларига 500 мингдан ортиқ шахтёрлар қўшилдилар.

Уларнинг асосий талаблари (Ҳукумат ва Президентнинг истеъфосини талаб қилган Воркута кончилари бундан мустасно) ўз вақтида тўланмаган маошларни тўла бериш, истеъмолчилар билан ўзаро ҳисоб-китобларда қатъий тартиб ўрнатиш, ҳукуматнинг тармоққа кўмаклашишини таъминлашдан иборат эди.

Кўпчилик шахталарнинг тўхтаб қолиши халқ хўжалигига жуда катта зарар келтириш ва мамлакатдаги ижтимоий-сиёсий аҳволга, шу жумладан бўлажак Президент сайловлари натижаларига салбий таъсир кўрсатишини ҳисобга олиб, ҳукумат шошилинч чоралар кўришга мажбур бўлди. Касаба уюшмалари раҳбарлари ва шахтёрларнинг вакиллари билан музокаралар олиб борилди, тўланмай келинган маошларни тўлаш учун 600 миллиард рубль ажратилди. Бундан ташқари ҳукумат тармоққа молиявий ёрдам кўрсатишини эълон қилди. Фақат шундан кейингина кончилар уч кун давом этган иш ташлашни тўхтатдилар.

***

Республикамиз, Марказий Осиё халқлари, қолаверса бутун жаҳон жамоатчилигини қўшни Тожикистондаги кейинги воқеалар ташвишлантирмоқда. Мамлакатнинг ғарбида жойлашган Турсунзода (собиқ Регар) шаҳрини қўлга киритган Ибодулло Бойматов (мазкур шаҳарнинг собиқ ҳокими) гуруҳи ва Хатлон вилояти таркибидаги Қўрғонтепа шаҳрида ҳукуматга қарши бош кўтарган Маҳмуд Худойбердиев қўмондонлигидаги Тожикистон қуролли кучлари, биринчи моторлашган ўқчи дивизияси ҳамда унинг тарафдорлари мамлакатдаги иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий танглиқдан чиқиш учун бир неча сиёсий талабларни қўйдилар. Уларнинг орасида ҳукумат раисининг биринчи ўринбосари Маҳмадсаид Убайдуллоев, мудофаа вазири Шерали Хайруллоев, Хатлон вилояти ҳокими Салимов эгаллаб турган вазифаларидан бўшатиш ва мазкур вилоятни тугатиб, унинг ўрнида Қўрғонтепа ва Кўлоб вилоятларини қайта-тиклаш каби талаблар бор эди. Айни шу вақтда Помиролдидаги Тавилдара районида қуролли мухолифият тўдаларининг ҳукумат қўшинларига қарши ҳужумга ўтганлиги вазиятни янада кескинлаштирди.

Агар ҳукуматга қарши чиққан гуруҳлар ва мухолифият ихтиёрида кўплаб қурол-яроқлар борлигини, Душанбада эса мудофаа отрядлари тузилишига киришилганлигини ҳисобга олсак, воқеалар ривожи республикани жар ёқасига келтириб қўйганлигини тушуниш қийин эмас. Яқиндаги фуқаролар урушидан ҳанузгача ўзига келмаган Тожикистон халқи яна бир оммавий хунрезликка дош бермаса керак.

Тожикистонлик биродарларимизнинг дардини ҳамиша ўзининг дардидек ҳис этиб келган халқимиз қардош республикада янги қонли можаро келиб чиқишига йўл қўймаслик тарафдоридир. Биз Тожикистон Президентига, мамлакат жамоатчилигига ва барча оқил кишиларга ягона даъват билан мурожаат қиламиз, дейилади Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва мамлакатимиз Ташқи ишлар вазирлигининг шу муносабат билан Тожикистон Президентига, парламент ва халқига мурожаатномасида,-яна қон тўкилишига, одамларнинг бир-бирига қарама-қарши туришига йўл қўйманг, юз берган можарони тинч йўл билан, музокаралар йўли билан ҳал қилиш учун бор кучингизни сарфланг. Давлатбошимиз Тожикистон раҳбари билан телефон орқали боғланиб, вужудга келган танглигни бартараф этишга қаратилган чораларни қўллаб-қувватлади ва қардош республика халқига инсонпарварлик ёрдами кўрсатилишини билдирди.

Кейинги олинган хабарларга қараганда, Тожикистон раҳбарияти унга қарши чиққан гуруҳларнинг талабларини қисман қондирди М.Убайдуллоев ва Салимов ҳамда президент девонининг раҳбари Ҳаёев эгаллаб турган вазифаларидан озод этилдилар. Музокаралар давом этмоқда. Айни пайтда Ашгабат шаҳрида хориждаги мухолифият ва Тожикистон ҳукумати делегациялари ўртасидаги музокараларнинг янги босқичи бўлиб ўтмоқда.

Собир ҚУРБОНОВ, сиёсий шарҳловчи.

МУКОФОТГА ҚЎЙ

Тошкент вилояти касаба уюшмалари спорт мусобақаларини ўтказиш, ёшларни чиниқтириш масалаларига алоҳида эътибор бериб келмоқда. Яқинда Янгийўл туманида ўтказилган беллашувларда «Тинчлик» жамоа хўжалигининг футбол командаси туман чемпионлигини қўлга киритди. 12 учрашувда 29 очко тўплаган қишлоқ футболчиларининг қувончи чексиз. Команда ютуғига, айниқса, Б. Пардабоев, Б. Юнусов, Ш. Файзиев, М. Кенжаев каби умидли спортчилар катта ҳисса қўшдилар.

Хўжаликда чемпионларни шарафлаш кечаси бўлиб ўтди. Хўжалик маъмурияти ва касаба уюшма қўмитаси номидан командага ўзига хос мукофот — қўй топширилди.

Кечада сўзга чиққан футболчилар вилоят биринчилиги мусобақаларида ҳам фаол қатнашишга ваъда бердилар.

Х. МИРЗАЕВ,
Тошкент вилояти.

Касаба уюшмаларида

ДАВОЛАНУВЧИЛАР МАМНУН

Яқинда Урганч Давлат университети қошидаги санаторий-профилакторий ташкил қилинганига 10 йил тўлди. Ўтган давр мобайнида шифо масканида минглаб илмий ходимлар, ишчи-хизматчилар, талабалар соғлиқларини мустаҳкамладилар. Даволанувчилар учун зарур шарт-шароит яратиш ва уларнинг кўнгилли ҳордиқ чиқаришларини таъминлашда бошланғич касаба уюшма ташкилотининг ҳиссаси катта бўлаяпти.

Тиниб-тинчимас, куюнчак инсон Ражабгул Иброҳимова санаторий-профилакторий ташкил қилинганидан буён бош шифокор бўлиб ишлаб келмоқда. Унинг меҳнатсеварлиги, изланувчанлиги туфайли бу ерда аҳил жамоа шаклланди. Шифокорлардан Шодмонжон Сафоева, Нина Вергун, Зиёда Ҳасанова, ҳамширалардан Анжелика Шихназарова, Замира Машарипова, Дилфуза Вафоева, бош ошпаз Икром Матёқубовлар фаолиятидан ҳамма мамнун.

— Бугунги кунда сиҳатгоҳда 105 нафар киши дам олиб даволанмоқда, — деди бош шифокор Р. Иброҳимова. — Яқинда шифобахш сув манбаини ишга туширамиз. Игна билан даволаш хонасини ташкил қилиш мўлжалланмоқда. Халқ табобатидан янада кенгроқ фойдаланишни кўзлаяпмиз. Энг муҳими — юзлаб ҳамюртларимиз сиҳатгоҳлардан уйларига соғлом ва бардам бўлиб қайтмоқдалар.

Ш. АҲМЕДОВ.

БИЗДАН СЎРАБСИЗ

Саволларга ҳуқуқшунос Абдужалил ҲАСАНОВ жавоб беради.

Биз ишлаётган корхонанинг молия-хўжалик фаолияти бир ходимнинг шикоят хатига асосан нуфузли комиссия томонидан обдон текширилди.

Айтингчи, шикоятчи берган маълумотлар сохта бўлса, у жавобгарликка тортилиши мумкинми?

Ж.ЁҚУБОВ,
Тошкент шаҳри.

Ҳа, мумкин. Ўзбекистон Республикасининг «Фуқароларнинг мурожаатлари тўғрисида»ги Қонунига биноан ғайриқонуний тусдаги, яъни туҳмат ва ҳақорат руҳидаги ёки миллий адоват қўзғатишга даъват этувчи маълумотлар учун жавобгарлик кўзда тутилган.

Шунингдек, сохта маълумотларни текшириш жараёнида давлат органи, корхона, ташкилот, муассасага етказилган моддий зарарни суд қарори билан ўша шикоятчидан ундириб олишга йўл қўйилади.

Яқинда қизиқ бўлди: бир ҳамкасбимизнинг корхона муҳри ва штампидан ўз манфаати йўлида фойдаланиб юрганлиги аниқланди. Бундай ҳолларда ходимга нисбатан қандай чора кўрилади?

А.ТУРДИЕВ,
Андижон вилояти.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексининг 227-моддасига биноан корхоналар, муассасалар ёки ташкилотларнинг қатъий ҳисобидаги ҳужжатлар, штамплар, муҳрларни эгаллаш, шунингдек, уларни маълум бир мақсадда йўқ қилиш, шикаст етказиш ёки яшириш ҳоллари ғайриқонуний ҳол ҳисобланади. Агар бу ишлар шахсий манфаатни кўзлаб содир этилган бўлса (бу фикр паспорт ёки ҳарбий билет, бошқа муҳим шахсий ҳужжатларга ҳам тааллуқли) энг кам ойлик иш ҳақининг йигирма беш баробари миқдорида жарима солиш, шунингдек икки йилгача аҳлоқ тузатиш ишларига жалб этиш ёҳуд олти ойгача қамоқ муддати белгилаш билан жазоланади.

Ажрашганимиздан сўнг суд қарорига биноан икки болам билан эримнинг уйида яшашимизга имкон берилди. Аммо собиқ эрим бунга кўнмаяпти. Мен нима қилишим керак?

Е.СОЛИҲОВА,
Бухоро вилояти.

Суд сизни икки болангиз билан жавобгарнинг (эрингизнинг) уйига киритиб қўйиш ҳақида қарор чиқариб, амалдаги Қонунга асосан иш тутган. Қарор эса қонуний ҳужжат ҳисобланади. Уни тан олмаслик мумкин эмас. Бордию оилангизнинг яшашига қаршилик кўрсатиладиган бўлса, у ҳолда ички ишлар бўлими ходимларига мурожаат этинг. Бунинг учун қонунда маъмурий жавобгарлик кўзда тутилган.

Мен умумтаълим мактабида ўқитувчилик қилиш билан бирга кутубхона ишини ҳам юритаман.

Айтингчи, кутубхоначилик учун менга қўшимча ҳақ тўланадими?

С.СОБИРОВА,
Тошкент шаҳри.

Амалдаги қоидага асосан (Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 29 сентябрь қарорига 1-илова) кутубхоначи лавозими назарда тутилмаган умумтаълим мактабига тегишли 1000 нусхадан кам бўлмаган китоб фонди мавжуд бўлган кутубхона ишини юритганлари учун ўқитувчиларга ва мактабнинг педагог ходимларига тоифага эга бўлмаган кутубхоначи маошининг 10 фоизи миқдорида қўшимча ҳақ тўланади.

Сиз ҳам шундай тартибдан фойдаланасиз.

Давлат автотранспорт корхонасида 20 йилдан ортиқ ишлаганлигимни эътиборга олиб, эскириб қолган юк машинасини менинг номимга хусусийлаштириб беришди. Оилам билан қишлоқда истиқомат қиламиз. Хусусийлаштириш тартиби ҳақида билмоқчи эдик: машина учун қандай ҳақ тўланади?

К.ВАҲОБОВ,
Бухоро вилояти, Ғиждувон тумани.

Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 28 сентябрдаги 485-сонли қарори билан тасдиқланган Низом талабларига кўра автотранспорт воситаларини бошланғич баҳолаш қиймати Ўзбекистон Республикасида қарор топган бозор нархларидан келиб чиққан ҳолда, лекин сотиш вақтида «Ўзулгуржибиржасавдо» ва «Ўзавтосаноат» томонидан тақдим этилган амалдаги бозор (шартномавий) нархининг 25 фоизидан кам бўлмаган миқдорда белгиланади.

Ушбу тартибга қўшимча равишда Республика Вазирлар Маҳкамасининг (1995 йил 18 август) 325-сонли қарори эълон қилинган. Унга кўра қишлоқ жойларида жисмоний ва давлат тасарруфида бўлмаган юридик шахслар учун сотув нархи бозор (шартномавий) нархининг 10 фоиздан кам бўлмаган миқдорда (амортизация ажратмасини ҳисобга олган ҳолда) белгиланади.

Демак, сиз ҳам кейинги қарорда кўрсатилган тартибга мувофиқ ҳақ тўлашингиз керак.

Таҳририятимизга Тошкент вилоятида яшовчи бир гуруҳ фуқаролар номидан Маҳмуд ака Мақсудов мурожаат этиб, уруш қатнашчиларига тенглаштирилган шахсларга кимлар кириши ҳақида маълумот беришимизни сўраганлар. Ушбу савол бўйича ҳуқуқшунос Мастура Ҳожиматовага мурожаат этдик.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 11 майдаги 249-сонли қарорига мувофиқ қуйидагилар уруш қатнашчиларига тенглаштирилган шахслар ҳисобланади:

1. 1941 йилнинг 22 июнидан 1954 йилнинг 31 декабригача бўлган даврда қирувчи батальонлар, взводлар ва халқни ҳимоя қилувчи отрядлар таркибида собиқ Иттифоқ ҳудудида жанговор ҳаракатларда иштирок этганлар;
2. Ватан уруши ва фуқаролар уруши даврида партизан отрядлари ва қўшилмаларида ёки яширин ишларда бўлганлар;
3. Ватан уруши йилларида ҳаракатдаги армия таркибида ёки ҳарбий ҳаракатлар кетаётган жойларда хизматни ўтаганлар, ўша даврда собиқ Иттифоқ Ички Ишлар Вазирлиги ҳамда Давлат Хавфсизлиги хизмати органлари таркибида ишлаганлар;
4. Ватан уруши даврида ҳаракатдаги армия ва флотлар таркибидаги қисмлар ҳамда бўлинмаларда балоғат ёшига етгунга қадар полк ўғиллари ёки юнгалар сифатида юрганлар;
5. Фронт яқинидаги темир йўлларда, мудофаа чизиғи иншоотлари қурилишида, ҳарбий денгиз базалари, аэродромлар ҳамда Ватан уруши даврида ҳарбий ҳаракатлар кетаётган жойлардаги бошқа ҳарбий иншоотлар қурилишида иштирок этганлар;
6. Ҳаракатдаги армия таркибида ишлаган ёлланма ходимлар;
7. Ватан уруши даврида фашист концлагерлари (гетто ва зўрлик билан ушлаб туриладиган жойлар)да бўлган тутқинлар, шу жумладан болалар;
8. Ленинград қамали даврида шаҳардаги корхона, муассаса ва ташкилотларда меҳнат қилган ва «Ленинград мудофааси учун» медали ва «Қамалдаги Ленинград фуқаросига» нишони билан тақдирланганлар;
9. 1956 йилнинг 24 октябридан 1956 йилнинг 10 ноябригача бўлган даврда Венгрия ҳудудидаги жанговор ҳаракатлар пайтида ҳарбий қисмлар, штаблар ва муассасаларда хизматни ўтаган ҳарбий хизматчилар;
10. Ҳарбий ҳаракатлар кетаётган мамлакатларда ўз байналминал бурчларини адо этган, тинчлик ўрнатувчи кучлар таркибида қатнашган ҳарбий хизматчилар, Ички ишлар ва Давлат Хавфсизлик хизмати органларининг бошлиқлари ва оддий ходимлар.

БУЮК ОШИҚ

Олам аҳлини иккига — Тож Маҳални кўрган ва кўрмаган одамларга бўлиш мумкин.

Эдвард ЛИР, инглиз жамоат арбоби

Ёзувчи Хайриддин Султон қарийб йигирма йилдан буён улуғ ватандошимиз Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг ҳаёт ва ижод йўлини ўрганиш билан шуғулланиб келади. Унинг бу мавзудаги бир қанча бадиий ва илмий-оммабоп асарлари китобхонларга маълум.

Бобур ва бобурийларнинг тарихий изларини излаб, адиб ўндан ортиқ хорижий мамлакатларда бўлди, илмий экспедициялар ишида қатнашди. Ана шу изланишлар самараси ўлароқ у «Бобур — йўлбарс изидан» номли янги китобини ёзиб тугатди.

Қуйида муаллифнинг мазкур китобидан кичик бир парчани эътиборингизга ҳавола этамиз.

Ҳиндистонга келиб Тож Маҳални зиёрат қилмай кетиш — чашма лабига келиб сув ичмай кетишдек бир гап. Дунёнинг етти мўъжизасидан бири ҳисобланмиш бу муҳташам муҳаббат саройи афсоналар шаҳри Аграда жойлашган.

Бобурийлар давлатининг бу қадим пойтахтига қадар Деҳлидан 500 километрлик масофа. Баайни Тошкент билан Самарқанд оралиғича. Аммо йўлнинг мазаси йўқ, ниҳоятда тор ва тирбанд. Тонг саҳарда консулхонамизнинг сутранг «Оппел»ида йўлга чиқдик. Консулхона котиби Баҳромжон Қосимов менга йўлдош бўлди, рулда эса садафдек тишларини ярқиратиб Роберт ўтирибди. Роберт — асли тамил миллатига мансуб, насроний динини қабул қилган, бўйнида бир қаричча зуннори ҳам бор, оёқ-қўлли, эпчил йигит. Умуман, бу юртларда ишли бўлиш, бир бурда нон топиш ташвиши кишини бениҳоя хушфеъл, ҳар қандай хизматга ҳозир қилиб қўяр экан...

Атрофдаги табиат манзаралари нақадар гўзал бўлса, турмуш кўринишлари шу қадар ғариб ва бесафо. Қоғоз ва похол билан ёпилган кулбалар, ярим яланғоч нотавон одамлар, майиб-мажруҳ гадолар.

Йўл танобини тортиш учун Баҳромжон билан оҳиста суҳбатлашиб кетдик. У Тошкент университетининг урду тили бўлимини тугатган, Ташқи Ишлар вазирлигининг ходими сифатида бу ерга хизмат сафарига юборилган. Мусофирчилик хийла зериктирибди — олти ойдан буён уйига боргани йўқ экан.

«Ҳиндистонга аввал ҳам келганмисиз?» — деб сўраб қолди Баҳромжон.

«Йўқ, — дедим, — келмаганман, аммо қаҳрамонларим келган».

«Қанақа қаҳрамонларингиз?» — деди Баҳромжон ажабланиб.

«Э, ука, — дедим кулимсираб, — менинг жиндай ёзувчилик касбим бор, бўш вақтларимда қоғоз қоралаб тураман. Бундан ўн, йўқ, ўн бир йил муқаддам Бобур ҳақида «Саодат соҳили» деган тарихий қисса ёзган эдим. Ана шу асарнинг қаҳрамони Ҳофиз Кўйкий исмли олим Тошкентдан Ҳиндистонга — Бобур Мирзонинг ҳузурига келар эди. Шундай қилиб Ҳиндистоннинг ўзини кўрмасдан туриб китобда тасвир этганмиз».

«Ака, шу қисса «Ёшлик» журналининг биринчи сонида чиққан эмасми?» деб сўради Баҳромжон.

«Чиққан», дедим кулимсираб.

«Бўлди, эсладим, ўқиган эканман. У пайтда университетда студент эдим. Эсладим, Бобурнинг ўлимини ҳам ёзгансиз...»

Мен ҳам беихтиёр «Саодат соҳили» ва у билан боғлиқ хотираларни эслаб кетдим.

... Деҳли — Агра орасидаги узун йўлда атроф-жавонибдаги қутсиз манзараларга тикилганча яқин ўтган кунларда кечмиш ана шу воқеаларни ўйлаб борар эканман, тўсатдан машинамиз кескин силкиниб, таққа тўхтади. Олдимизда уч-тўртта баҳайбат юк машинаси, енгил автомобиллар тизилишиб турар, уларнинг ортидан бақир-чақир, ғала-ғовур эшитилар эди. Пича ўтмай кўз ўнгимизда жазавакор бир оломон пайдо бўлди. Юз чоғли қора-қура одам дарғазаб қичқирар, айримларининг қўлида калтак, симтаёқлар ҳам бор эди. Миямга келган дастлабки фикр шу бўлди: «Йўлтўсарлар!» Тўрт тараф дарахтзор ўрмон, яқин ўртада бирорта уй-пуй кўринмайди. Баҳромжон Робертга нимадир деди, у машинани юргизиб беш-ўн қадам олдинга силжиди. Худди шу пайт неандерталга ўхшаш бир нусха ўттиз килоча келадиган катта тошни кўтариб тўппа-тўғри машинага қараб келаверди. Орқасидан жунуни қўзиган оломон эргашди. Эсхонамиз чиқиб кетди, Роберт жон ҳолатда машинани орқага олиб, газ дастасини босишга улгурди. «Оппел» нолакор гувраниб, изига қайтиши билан неандертал нусха жон-жаҳди билан қўлидаги тошни бизга қараб улоқтирди. Тош машинамиздан бир қадамча нарига келиб тушди.

«Кимлар булар, нима деяпти?» деб сўрадим ранги оппоқ оқариб кетган Баҳромжондан.

«Ким билади дейсиз. Кўчада юрган бошпуртсиз одамлар-да, нима қилаётганини ўзи ҳам билмайди!»

Роберт орқамиздан қувиб келаётган тўдани чанг-тўзон ичра қолдириб, чапдастлик билан машинани ён томондаги айланма йўлга бурди-да, тезликни оширди.

Маълум бўлишича, булар шу атрофда истиқомат қиладиган ишсиз, уй-жойсиз одамлар экан. Улар ўзларининг ночор аҳволига ҳукумат эътиборини қаратмоқ учун намойишга чиқишган, намойиш эса аксарият ҳолларда бўлганидек тўс-тўполонга айланиб кетган экан.

Шу тариқа Грибоедов бўлиб кетишимизга бир баҳя қолди[1]. Ўзимизга ўзимиз далда бериш учун кула-кула йўлимизда давом этдик.

Мана, Сикандарага етиб келдик. Йўл ёқасида темир панжара билан ўралган ҳашаматли меъморий ёдгорлик. Бу ерда ҳазрати Бобурнинг набираси, Ҳиндистоннинг қудратли ҳукмдори Жалолиддин Акбаршоҳ дафн этилган. Мақбаранинг теграсида қирқ гектардан зиёд жаннатий бир боғ. Тўрт тарафдаги арксимон услубда ишланган маҳобатли тўртта дарвоза орқали бу сўлим гўшага кирилади.

Акбаршоҳ мақбараси давлат томонидан асраб-авайланадиган ноёб тарихий ёдгорлик ҳисобланади. Бундаги ранг-баранг гул-чечаклар, анвойи мевали ва мевасиз дарахтлар, Оллоҳнинг эрка жонзотлари — сайроқи қушлар, йил ўн икки ой ям-яшил товланиб ётадиган майсазорларни кўриб, беихтиёр ўйга толасиз. «Бу боғлар беҳиштдан андоза олиб яратилганмикан...»

Боғ дарвозасидан ичкари кириб тўхтадик. Бақувват, қоп-қора бир одам занжирга боғланган маймунини етаклаб рўпарамизга келди. Маймун ўйнатиб, томоша кўрсатмоқчи бўлди, рад этиб, мақбара томон юрдик.

Акбаршоҳ кўзи тирик чоғида ўзи учун мангу оромгоҳ тиклашга киришган, аммо 1605 йили қазои муаллақ туфайли бу иш чала қолган. Орадан саккиз йил ўтиб, подшоҳнинг ўғли Жаҳонгир ота бошлаган юмушни адоғига етказади.

Нақл қилишларига қараганда, Акбар ўз мақбарасининг ортиқча дабдабаю ҳашамлардан холи бўлишини васият қилиб қолдирган экан. Шунинг учунмикан, бемисл шукуҳ ва шарафлар соҳиби бўлган бу бобурийзоданинг абадий хобгоҳи ниҳоятда камтар, содда, айни чоғда ана шу соддалиги билан буюк қиёфа касб этиб туради. Мақбаранинг ичи-таши бирдек, бунда на жавоҳироту олмослар ила зеб берилган нақшлар, на бебаҳо мармарлар жилоси кўзга ташланади. Сағана тепасига ташлаб қўйилган барқут руйжа ҳам бу дунёнинг ўткинчилигини, боқий дунёга жисми урёнимизу иймонимиздан бўлак ҳеч нарса олиб кетолмаслигимизни таъкидлаб тургандек...

Бобур Мирзонинг авлодлари орасида Акбаршоҳ энг шижоатли, энг қатъиятли зот бўлган. Улуғ бобоси сингари у ҳам ўн уч ёшида подшоҳ деб эълон қилинган. У Ҳиндистондек кўп миллатли, кўп тоифали, кўд динли, бинобарин, кўп муаммоли давлатни қарийб ярим аср мобайнида моҳирона бошқарди ва уни тараққиётнинг янги поғонасига кўтарди. Шу сабабли унинг давлат арбоби сифатидаги ноёб тажрибаси ҳинд диёрида бугун ҳам катта эътибор билан ўрганилади.

Бу улуғ инсоннинг қабрини зиёрат қилиб кўнглимиз эзгу ҳиссиётларга тўлган ҳолда яна йўлимизга равона бўлдик.

Тушга яқин Аграга етиб келдик. Аҳоли зич, чумолидек қайнайди, тангу тор кўчаларда нақлиётнинг исталган тури топилади: велосипеддан тортиб «Мерседес»гача, ҳўкиз қўшилган аравадан тортиб одамрикшагача. Бу кўчаларда фақат самолёт юрмайди, холос.

Тож Маҳал дарвозаси олдида бизни учта ўзбек қизи кутиб турган экан. Баҳромжон уларни менга таништирди: Ноиба, Лолахон, Наргиза исмли бу сингилларимиз Тошкент Шарқшунослик институтининг битирувчи курс студентлари бўлиб, бу ерга уч ойлик малака ошириш курсига таҳсил олгани келган эканлар. Консулхона ходимлари тез-тез уларнинг ҳолидан хабар олиб туришаркан.

Қизлар менинг Тошкентдан келганимни эшитиб, юртимизни сўрай кетдилар. Анчадан буён уйларидан хат келмаётган экан, баъзан соғинч зўр келганида жиндай йиғлаб ҳам олишаётганмиш. Аммо ёшлик завқи, ҳаёт жозибаси билан улар бу андуҳларини тезда унутиб, ҳазил-мутойибага киришдилар. Баҳромжон уларнинг кўнглини кўтаришга тиришиб, қизиқ-қизиқ гаплардан сўзлади. Мен қизларга, агар дуои салом ёзиб беришса, бажонидил олиб кетиб ота-оналарига етказишимни айтдим. Бечоралар кеча Баҳромжон телефон қилиб, Тошкентдан келган меҳмонни Аграга олиб боришини айтганидаёқ уйларига хат ёзиб қўйишган экан, миннатдорчилик билан менга тутқазишди.

Биргалашиб, Тож Маҳал зиёрати сари юрдик.

Дарвозадан кираверишда қуролли соқчилар минақидиргич билан синчиклаб текширишди, ҳатто сумкаларимизни ҳам титкилаб кўришди. Мамлакатда терроризм хавфи ниҳоятда кучли, эҳтиёт чоралари ҳам шунга яраша қаттиқ. Барча маъмурий бинолар, меҳмонхоналар, тарихий ёдгорликлар бўсағасида шу хил тартиб-қоида.

Тож Маҳал ҳақида сўйлар эканмиз, бу тенгсиз обида бунёдкори бўлмиш Буюк ошиқ - Шоҳжаҳон ҳақида сўзламасдан ўтолмаймиз.

Бобур Мирзонинг эвараси бўлмиш бу ҳукмдорнинг асл исми Хуррам бўлиб, аҳли салтанат уни Муҳаммад Шаҳобиддин Шоҳжаҳон дея улуғлар эди. Падари бузругвори Жаҳонгир уни 1616 йилда Деканда душман устидан қозонган порлоқ ғалабаси учун Шоҳжаҳон — Жаҳон шоҳи дея атади ва у шу ном ила тарих саҳифасидан ўрин олди.

Жаҳонгирнинг тўрт ўғли бор эди: Хусрав, Парвез, Шоҳ Жаҳон ва Шаҳриёр. Ва шубҳасизки, улар ва уларнинг тарафдорлари орасида тахт учун зимдан кураш ҳали оталари ҳаёт пайтдаёқ бошланиб кетган эди.

Тахтнинг асосий даъвогарлари Хусрав, Шоҳжаҳон ва Шаҳриёр эди. Хусрав тўнғич фарзанд бўлгани сабабли ўзининг қонуний ворислик ҳаққини талаб қиларди. Шоҳжаҳон эса «ҳокимият — кучлиники» шиорига асосланиб иш кўрарди.

Бу сарой низоларининг марказида Жаҳонгирнинг севикли рафиқаси — машҳур Нуржаҳонбегим турарди.

Маълумки, Жаҳонгирга турмушга чиққунига қадар у Шер Афғон деган кимсанинг никоҳида бўлиб, ундан бир қизи бор эди. Ҳиндистон подшоҳининг эрка маликасига айланиб улкан нуфуз ва мавқе орттиргач, аввалги эридан бўлган ўша қизини Жаҳонгирнинг кенжа ўғли Шаҳриёрга никоҳлаб беради. Шу йўсин у Шаҳриёрга хайриҳоҳ ва тарафдор бўлиб, уни бобурийлар тахтида кўришликни орзу қила бошлайди.

Аста-секин авж олиб бораётган тахт можароларини кишибилмас кузатиб турган Жаҳонгир эса кутилмаган бир қарор билан барчани гангитиб қўяди. Яъни, шу вақтга қадар бу ғавғолардан нисбатан четда турган иккинчи ўғли Парвезни валиаҳд деб эълон қиладики, бу ўз навбатида воқеаларнинг янада чигаллашувига ва шиддат билан ривожланишига сабаб бўлади.

Орада кескин жанглар, фитна-низолар кечади. Гоҳ у томоннинг, гоҳ бу томоннинг қўли баланд келиб туради.

1626 йилда Бурҳонпурда Парвез туйғусидан вафот этади. Бу ўлим кучлар нисбатини Шоҳжаҳон фойдасига ўзгартириб юборади. Чунки сарой нуфузли аъёнларининг аксарияти Нуржаҳонбегимнинг салтанат ишларидаги ҳаддан ташқари фаоллигига у қадар рўйхушлик бермас, бинобарин, Шаҳриёр воситасида унинг таъсири ва мавқеи янада кучайишидан манфаатдор эмас эдилар. Шунинг учун ҳам улар яширин ёки ошкора суратда бўлсин, Шоҳжаҳонни қўллаб-қувватлай бошлайдилар.

Қиблагоҳи вафотидан сўнг — 1627 йилда Шоҳжаҳон соҳиби тож сифатида бобурийлар давлатининг гуллаб-яшнаган бир даври сифатида тарихга кирди.

Шоҳжаҳонни замондошлари «Омадли шоҳ» деб атаганлар.

Чиндан ҳам, Шоҳжаҳонга барча соҳаларда омад ва бахту саодат ёр бўлган. Унинг раҳнамолиги ва ҳомийлигида бунёд этилган ўлмас меъморий обидалар рубъи маскунда беқиёслиги билан неча авлодларни ҳайратга солиб келади.

Шоҳжаҳон ҳали ўн олти ёшлик навқирон йигит экан, бир куни бозорда бир неча қизлар орасида кулиб-яшнаб кетаётган бир соҳибжамолга ишқи тушиб қолади. Хуррам ҳали чин муҳаббат нелигини билмас эди, ақлу ҳушидан айрилиб, ошиқи беқарор бўлиб қолади.

У ўттиз йилдан зиёд Ҳиндистоннинг қудратли подшоҳи бўлиб давр сурди.

Тарихчилар уни «омадли шоҳ» дея таъриф этадилар. Унинг замонасида мамлакат ҳар томонлама тараққий ва равнақ топди. Ана шу равнақнинг буюк тимсоллари ўлароқ ҳинд заминида тенгсиз меъморий обидалар юксалди. Лаъл қалъа, Масжид-ул луълу, Тожмаҳал сингари беқиёс ёдгорликлар Шоҳжаҳон номини, бинобарин, бобурийлар шавкатини дунё тарихида абадийлаштирди.

Бу улуғвор иншоотлар қай йўсин бунёд бўлди? Уларнинг ҳар бир ғишти, ҳар томчи бўёғи заминида мазлумларнинг қора қони, кўз ёшлари йўқми?

Чунки шуҳрат қолдирмоқ истаги билан ўртанган не-не ҳукмдорларнинг ўз нафсониятини қондирмоқ учун минг-минглаб одамларни жафангадо қилгани, қанчадан-қанча фуқаронинг умрига зомин бўлгани мозийдан яхши маълум.

Шоҳжаҳон салтанатида ҳам шу ҳол такрорланганми?

Ҳинд тарихчиси Саййид Ҳошимийнинг сўзларига қулоқ тутайлик: «Шоҳжаҳон даврида давлат ғазнаси шу қадар юксалдики, ундан аввал ҳам, кейин ҳам бунчалик юқори кўтарилиш кузатилмади. Ҳаттоки, дунёнинг кўплаб мамлакатларига эгалик қилган инглизлар замонида ҳам давлат хазинасида бунчалар бойлик тўпланмаган эди. Ер солиқларининг ўзидан 270 миллион рупия пул тушарди. Қандаҳор ва Кобулдан келадиган маблағлар бу ҳисобга кирган эмас. Шуниси муҳимки, бу молу дунё ҳеч қандай зулмсиз қўлга киритилар эди. Инглизлар одамларни қон-қақшатиб эзганда ҳам бунча бойлик йиға олмаган. Халқ Шоҳжаҳон замонида жуда яхши ҳаёт кечирган, шоҳнинг адолат ва меҳр-шафқатидан баҳраманд бўлган. Инглиз сайёҳларидан бири бу хусусда шундай фикрни баён қилади: «Шоҳ ўз фуқароларига нисбатан ота ўз фарзандига бўлганидек меҳрибон эди».

Шоҳжаҳоннинг сиёсий ҳаёти, давлат арбоби сифатидаги фаолияти ҳақида кўплаб китоблар ёзилган ва яна ёзилгусидир. Бу мавзунинг ўз пири комиллари бор, бизнинг чаламуллалик билан аралашувимиз жоиз бўлмас.

Биз учун муҳими — Тожмаҳал мақбараси баҳонасида Шоҳжаҳоннинг афсонавий ишқ қиссасидан бир лавҳа ҳикоя қилишдир, холос.

Алқисса, ниҳоят Шоҳжаҳон Мина бозорида учратган ўша зебо санамнинг васлига етади. Аржумандбону Бегим номи билан шуҳратланган бу пари пайкар шаҳзоданинг суюкли танмаҳрамига айланади. У бобурийлар саройида бош вазир лавозимини эгаллаб турган Осифхоннинг қизи, Нуржаҳонбегимнинг жияни эди. Сийрати ҳам суврати каби гўзал бўлган Аржумандбону шоҳнинг нафақат умр йўлдоши, балки доно маслаҳатгўйи, садоқатли маслакдоши даражасига кўтарилади. Аҳли салтанат, аввало, қайинотаси Жаҳонгиршоҳ уни «Мумтоз маҳал» — «Саройнинг мумтози» дея эҳтиром билан улуғлайди.

Ажаб эмаски, масъуд ишқ кечаларида Шоҳжаҳон Мумтоз Маҳалга улуғ аждоди Бобур Мирзонинг ушбу сатрларини эҳтирос ила қайта-қайта шивирлаган бўлса:

Байт:

Сен гулсену мен ҳақир булбулдурмен,
Сен шуъласену ул шуълаға мен кулдурмен.
Нисбат йўқтур деб ижтиноб айламаким,
Шаҳмен элга, вале сенга қулдурмен.

Шоҳжаҳон Мумтоз Маҳал билан ўн саккиз йил саодатли умр кечиради.

Минг олти юз ўттиз биринчи йили, Бурҳонпур шаҳри яқинида, зимистон бир кечада икки дил достонига фожиали нуқта қўйилади: хўжасининг навбатдаги ҳарбий юришларидан бирига ҳамроҳлик қилиб келаётган ҳомиладор Аржумандбону Бегим мувaққат ҳарамда кўзи ёриётиб вафот этади.

Ривоят қилишларига қараганда видо чоғи Мумтоз Маҳал Шоҳжаҳондан уч нарсани ўтиниб васият қилади. Яъники, қайтиб уйланмаслик, фарзандларининг барчасини тенг тутмоқ, қабри узра ўхшаши йўқ бир мақбара қурдириш.

Ҳиндистоннинг қудратли ҳукмдори бу шартларни кўзда ёш билан қабул қилади.

Малика Тангри омонатини топширгач, бобурийлар салтанати буткул ҳувиллаб қолади. Шоҳжаҳон бир неча йил изтироб ичра суюкли маҳбубасига мотам тутади. Мумтоз зийнатидан айрилган саройда талай вақтгача маҳзунлик ҳукм суради. Куй-қўшиқлар, ўйин-кулгилар, кўнгилхушликлар, байраму ҳайитлар барҳам топади.

Мумтоз Маҳалнинг йили ўтгач, Шоҳжаҳон ардоқли ва армонли ёрига атаб оламда тенги йўқ мақбара қуришга киришади. Дунёнинг тўрт томонидан довруғи жаҳонни тутган меъмор ва усталар саройга чорлаб келинади. Мақбаранинг муносиб тарҳи топилгунга қадар узоқ изланишлар жараёни кечади.

1632 йили мақбара қурилиши бошланади. Йигирма икки йил давом этган бу улуғвор қурилишда кеча-кундуз йигирма минг одам иш билан банд бўлади.

Йигирма икки йил! Бир навқирон йигитнинг умри!

Табиийки, бу беназир обиданинг бош меъмори ким бўлган, деган савол туғилади.

Бу хусусда тарих турли-туман, баъзан эса зиддиятли жавоблар беради. Афсусланарли жойи шундаки, ўша давр манбаларида бу тўғрида аниқ бир жавоб қолдирилган эмас. Шунинг учун ҳам бу масалада тарафкашлик авж олиб, ҳар ким кўрпани ўз тарафига қараб тортишга уринаверган. Натижада тарихий ҳақиқат аниқлаб бўлмайдиган ҳолга келган.

Ҳиндшунос Ансориддин Иброҳимов «Бобурийлар мероси» номли рисоласида бу борада ғоят қизиқарли маълумотларни зикр этади.

Унинг айрим манбаларга таяниб кўрсатишича, мақбара лойиҳасининг бош ижодкори туркиялик уста Муҳаммад Исахон Афанди, бош сангтарош эса бухоролик уста Ота Муҳаммад бўлган экан.

Табиийки, ҳинд тарихчилари ҳам бу олам мўъжизасининг ижодкори ҳинд фарзанди бўлиб чиқишини бениҳоя истайдилар. Ва шу истакнинг самараси ўлароқ кейинчалик Тож Маҳалнинг меъмори устод Аҳмад Лоҳурий деган тахмин пайдо бўлади.

Ҳар бир ишда саркорлик даъво қилиб ўрганган Оврупо аҳли бу масалада ҳам ўз ҳукмини ўтказишга тиришади. Яъники, бунингдек бетакрор меъморий обидани барпо этишга осиёликларнинг ақл-заковати қодир эмас, бундай мўъжиза фақатгина оврупалик шахснинг тафаккур меваси эмиш. Шу фаразни исботлаш учун баъзи тарихчилар Италия меъмори Жеронимо Веронионни мақбаранинг бош меъмори дея талқин этадилар. Бунга ғайирлиги келган французлар эса ўз навбатида муаллифлик гултожини ватандошлари Август де Бордога кийдиришга уринадилар.

Итальян фуқаросини қандай қилиб бўлса-да, бош меъмор шарафига эриштириш ҳаракати ниҳоятда кучли бўлган шекилли, ҳатто мазкур уста Муҳаммад Исо билан Жеронимо Веронио аслида бир одам, деган фикр ҳам илгари сурилади.

«Ҳиндистонда нашр этилган бир асарда, — деб ёзади Ансориддин Иброҳимов, — Тож Маҳални қуришда иштирок этган қирққа яқин асосий усталарнинг номлари, қайси мамлакатдан экани, касби ва ойлик маошининг рўйхати келтирилади. Биринчи ўринда лойиҳачи Муҳаммад Исо Афандининг номи қайд этилган: туркиялик, маоши 1000 рупия; ундан кейин туркиялик хаттот Саттор Хоннинг номи келтирилади: маоши 1000 рупия; учинчи ўринда самарқандлик лойиҳачи Муҳаммад Шариф: маоши 1000 рупия ва ҳ. к. Ҳиндистонлик, эронлик, арабистонлик, балхлик, бағдодлик, бухоролик, шомлик ва бошқа юрту шаҳарлардан келган усталарнинг номлари ҳам зикр қилинган. Кўриниб турибдики, бош меъморни аниқлаш унча осон иш эмас».

Менга қолса, бу баҳсу тортишувларга Шоҳжаҳоннинг қуйидаги сўзлари билан чек қўйган бўлардим: «Ер юзидаги одам боласи буни бунёд этишга қодир эмас, унинг шаклу шамойили осмондан туширилгандир».

Чиндан ҳам, бениҳоя топиб айтилган таъриф!

Мақбара пойида оёқ кийимларимизни ечдик. Зиёратга оппоқ мармар саҳнли майдонни ялангоёқ босиб кирилади — таомил шундай. Найза бўйи кўтарилган қуёш ёғдуси Тож Маҳалнинг илоҳий тошларини илоҳий тусда жилолантиради. Қуёш ёғдусининг оқ мармардаги акси кўзларни қамаштиради, беихтиёр нигоҳингизни четга олиб қочишга мажбур бўласиз. Шунда бу қиёси йўқ муҳаббат қасрини «оппоқ муз тўфони» деб аташлари бежиз эмаслигига ич-ичингиздан ишонч ҳосил қиласиз.

Дунёнинг тўрт томонидан келган зиёратчилар оқимига қўшилиб мақбара ичкарисига кирдик. Мақбара қўш ошиёнали бўлиб, зиналардан кўтарилган киши даставвал юқори қаватга чиқади. Тарҳи мусаддас шаклида тортилган муҳташам ва чароғон бир зал, ўртада ёнма-ён иккита сағана. Ўнг томондаги Қуръон оятлари ила зийнатланган чоғроқ сағана остида Мумтоз Маҳал, чап томондаги — гулбарглар тасвири ишланган сағана остида эса буюк ошиқ Шоҳжаҳон ётибди... Оллоҳ уларнинг жойларини жаннатдан қилган бўлсин!..

Баланд бўйли, қорамағиз, хушрўй сайрбон йигит мақбара тарихидан афсонавор ҳикоятлар сўйлашга тушди. Баҳромжон унинг сўзларини шивирлаб таржима қилиб турди.

Сағаналар теграси нафис мармар панжара билан ўралган. Сайрбоннинг айтишича, у яхлит мармардан ўйиб ишланган, уни барпо этишга ўн йил вақт сарф бўлган экан. Аввал — бошда у соф олтиндан ясалган. Оғирлиги тўрт юзу йигирма килограмм бўлган бу тилло панжара Шоҳ Жаҳон вафотидан сўнг олиб ташланиб, мармар билан алмаштирилган экан.

Зал деворлари, сағананинг усти, панжаранинг ҳошияларига ақл бовар қилмас даражада фусункор ранго-ранг нақшлар ишланган. Аммо бу безакларни яратишда бир томчи ҳам бўёқ сарфланмаган. Чамандек товланиб ётган бу нозик нақшлар мармар сатҳига феруза, ақиқ, зумрад, забаржад, ёқут сингари қимматбаҳо тошларни қадаб зийнат бериш орқали вужудга келтирилган. Мақбара қурилишида олтмиш хилдан зиёд қимматбаҳо тошлардан истифода этилган. Афсуски, замонлар ўтиши билан бу қимматбаҳо тошларнинг аксарияти ғаддор кимсалар томонидан қўпориб, юлиб-юлқиб олиб кетилган. Уларнинг ислимий нақшлардаги ўрни бадандаги жароҳатдек очилиб ётибди. Зиёратчилардан бири бу ёввойилик кимнинг иши эканлиги ҳақида савол берган эди, сайрбон маънодор қилиб икки оғизгина сўз айтди — «инглиш» ва «Надиршаҳ» деди.

Шундоққина сағаналар ёнида пастга — даҳмага қараб кенг-қовул пиллапоя қилинган. Асл қабрлар шу ерда. Сайрбон қўлидаги фонарини ёқди ва бисмилло айтиб унинг ортидан эргашдик. Қоронғи, сирли даҳма ичида яна боягидек ёнма-ён иккита сағана. Уларнинг пойида шамчироқ милтиллаб турибди. Бу ерда юқори ошиёнадаги каби шукуҳ ва ҳашамат йўқ, аммо ҳазин бир улуғворлик сезилади. Қабртошлар атрофини айланиб, пастки эшик билан ташқарига чиқдик. Энди Тож Маҳални орқа томонидан томоша қила бошладик. У шундоққина Жамна дарёсининг бўйида қад ростлаган, йилнинг бу фаслида ҳали ёмғир мавсуми бошланмагани учунми, азим дарё саёз тортиб қолган, унда-бунда балиқчи қайиқлар кўзга ташланар эди.

Сайрбонимизнинг ҳикоясига қараганда, Шоҳжаҳон Жамнанинг нариги соҳилида ўзига атаб мангулик оромгоҳ қуриш орзусида бўлган. Унинг ғоясига кўра, айнан Тож Маҳал шаклида барпо этилажак бу иморат бошдан-оёқ қора мармардан тикланиб, оқ қаср ва қора қаср дарё узра тушган кумуш кўприк орқали бир-бири билан туташтирилиши мўлжалланган. Ҳатто бўлғуси иншоотга пойдевор ҳам қўйилган, дейишади. Лекин, афсуски, Шоҳжаҳон ҳукмронлигининг сўнгги даврида воқеалар ривожи бутунлай ўзгача тус олиб, кекса подшоҳ ғамандуҳ ва ёлғизлик чангалида қолади.

Бутун дунё шоҳларининг кушандаси — тахт ғавғоси кекса Шоҳжаҳонни ҳам тинч қўймайди. Унинг тўрт ўғли бор эди: Доро Шукуҳ, Муродбахш, Аврангзеб ва Шоҳ Шужжоъ. Улар бир ота-бир она, яъни Шоҳжаҳон ва Мумтоз Маҳалнинг фарзандлари эдилар.

Тарихнинг ҳайратомуз ўйинлари биз ожиз бандаларни мудом лол қолдиради: тилларда то ҳануз достон бўлиб келаётган Шоҳжаҳон ва Мумтоз Маҳалнинг буюк муҳаббатидан дунёга келган бу зурриёдлар ёшлик чоғларидан меҳр-оқибат руҳида эмас, балки рақобат ва адоват руҳида ўсдилар. Балоғатга етиб-етмай улар ўртасида тож васвасаси авж олади. Қисматнинг машъум бир соатида улар бир-бирларининг умрларига зомин ҳам бўладилар. Ким билсин, шоҳу шаҳзодаларнинг азалий тақдири котиби қудрат томонидан шундоғ битилгандир балким...

Айни давр тарихи фаранг табиби, Аврангзеб саройида ҳакимлик қиёфасида жосуслик қилган Франсуа Берньенинг «Буюк Мўғул салтанатидаги сўнгги сарой тўнтаришлари тарихи» номли китобида муфассал акс эттирилган. Бу китобнинг 1924 йилда Москвада «Соцгиз» нашриёти томонидан нашр қилинган русча нусхаси Хуршид Давроннинг бисотида сақланади. У кишининг марҳамати билан мен шу китоб билан танишиш бахтига мушарраф бўлган эдим. Кейинроқ ушбу асар ҳақида муҳтарам олим ва адибимиз Иброҳим Ғафур махсус мақола ёзди ва китобдан кичик бир парча таржима қилиб «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида чоп эттирди. Мақолада ёзилишича, муаллиф кекса маърифатпарвар, тарихимизнинг зукко билимдони Сулаймон Азимовнинг тавсиясига кўра бу ноёб тарихий тадқиқотни бир неча йил давомида республиканинг катта-кичик кутубхоналаридан, хусусий шахсларнинг бисотидан излайди ва ниҳоят, Алишер Навоий номидаги Давлат кутубхонасининг махсус фондидан уни топишга муваффақ бўлади. Иброҳим ака бу китобни бошдан-оёқ таржима қилиб, ўзбек тилида нашр эттириш орзусида эди. Ажаб эмаски, менинг бу паришон битикларим сизга етиб боргунига қадар ушбу китоб ҳам ёруғлик кўриб қолса... Мавриди келиб қолгани учун сиз азиз китобхонларимни шу гапдан бохабар этиб қўйишни жоиз билдим.

Франсуа Берньенинг тарихий манба сифатида тенгсиз бу асари айни пайтда шиддатли детектив каби зўр қизиқиш билан ўқилади. Бинобарин, бу китобни эслаб қолинг ва албатта топиб мутолаа қилинг — «Буюк Мўғил салтанатидаги сўнгги сарой тўнтаришлари тарихи!»

Алқисса, шундай қилиб 1657 йилда Шоҳжаҳон қаттиқ дардга чалинади. Давлатни идора қилиш вазифасини тўнғич ўғли, бўлғуси валиаҳд Доро Шукуҳга топширади. Бу вақтда қолган ўғиллари турли вилоятларда ҳукмронлик қилар эдилар. Доро Шукуҳ номатлуб ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида падари бузругворининг беморлигини иниларидан сир тутади. Аммо саройдаги айғоқчилар орқали улар бу гапдан хабар топадилар. Бобурийлар салтанатини ич-ичидан емирмоқчи бўлган махфий ғанимлар ҳатто подшоҳнинг вафот этгани ҳақида узунқулоқ овозалар тарқатишади. Бундан огоҳ бўлган уч оғаини катта акаларини отанинг ўлимини айблаб, унга қарши лашкар тортиб келадилар. Табиийки, бу бир баҳона, аслида уларнинг ҳар бири ўзини Шоҳжаҳоннинг тахтига зимдан чоғлаб кўрар ва бошқаларни доғда қолдиришга интилар эди.

Қартайиб қолган подшоҳ фарзандларини инсофу диёнатга чақиради. Аммо энди кеч — учқундан аланга чиқиб кетган эди.

Инилари Доро Шукуҳни салтанат ворислигидан буткул маҳрум қилиш мақсадида ҳаракат бошлайдилар,. Бу хабардан иззат-нафси бениҳоя таҳқирланган Доро Шукуҳ ўзи Аграда — бемор отаси ёнида қолиб, ўғли Сулаймонни катта қўшинга бош қилиб, Шоҳ Шужжоъга қарши жангга йўллайди. Бу тўқнашувда Сулаймоннинг қўли баланд келиб, Шоҳ Шужжоъ Банголага қараб қочади. Бунга жавобан Аврангзеб Бурҳонпурдан Аграга қараб юриш қилади. Йўлда унга яна бир тахт даъвогари — Муродбахш қўшилади. Уларнинг аскарлари биргаликда 35 минг кишини ташкил этади.

Пойтахт сари бало-қазодай бостириб келаётган бу хатардан кўпларнинг ҳуши бошидан учади. Доро Шукуҳ кекса, касалманд отасини бу можаролар бирёқли бўлгунга қадар Деҳлига бориб туришга даъват этади. Аммо Шоҳжаҳоннинг ҳали умиди буткул узилмаган эди, у уруш ҳаракатларига барҳам бериб, фарзандларини муросага келтириш илинжида эди, шу боис бу таклифни рад этиб, Аграда қолади.

Доро Шукуҳ 100 минг кишилик қўшин тўплаб, пойтахтнинг жанубий-шарқ томонидаги, шаҳардан ўттиз чақиримча наридаги бир майдонда энди ғанимга айланган укаларига қарши чиқади. Беомон, қиёмат-қойим жанги бошланади. Шиддатли ва қонли жанг манзараларини ўз кўзи билан кузатган Бернье бу воқеаларни бутун тафсулотлари билан бафуржа тасвирлайди. Унинг гувоҳлик беришича, урушда омад Доро Шукуҳга кулиб боққан. Жанг охирлаб, натижаси деярли маълум бўлиб қолганида яқин аъёнларидан бири гўёки Доро Шукуҳга меҳрибонлик қилиб, энди филдан тушиб, отга миниб олсангиз маъқул бўларди, чунки кетар жафосига ёғий сизга бирор шикаст етказиб юрмасин, деб маслаҳат беради. Доро Шукуҳ бу гапга кўниб, жанговар филдан тушади ва рўпара қилинган отга минади. Шу асно ўз ҳукмдорларининг фил устида кўринмай қолганидан аскарлари ташвиш ва хавотирга тушиб саросима ичра қоладилар. Бир лаҳзада Доро Шукуҳ ўлдирилибди, Доро Шукуҳ бизни ташлаб қочибди, деган мишмишлар тарқаб кетади. Енгиб турган қўшин бирданига пароканда бўлиб, ортига қарамай қоча бошлайди. Доро Шукуҳ ва унинг лашкарбошилари ҳарчанд уринмасин, ваҳима оралаган сафларни қайтиб жанг майдонига сафарбар қила олмайдилар.

Шу муносабат билан Франсуа Бернье, «Доро Шукуҳнинг бир неча сонияга филдан тушиши унинг Ҳиндистон подшоҳлиги тахтидан тушиб кетиши билан баробар бўлди», дея киноя қилади.

Бошқа бир манбада эса бу хусусда ўзгача фараз баён қилинган: яъники, Доро Шукуҳнинг остидаги филга тўп ўқи тегиб, у миясидан жароҳатланади. Шунда у филдан тушиб, отга минишга мажбур бўлади ва боя зикр этганимиз ҳолат рўй беради.

Шармандаларча қочиб бораётган қўшинни тўхтатолмай Доро Шукуҳ Аграга қадар уни таъқиб қилиб келади. Падари бузругворининг кўзига қарашдан юзи шувит бўлиб, у содиқ аскарларини ва хазинадан қўлига илинган нарсаларни олиб Деҳлиги қараб йўл олади.

Орадан уч кун ўтгач, Муродбахш ва Аврангзебнинг музаффар лашкарлари пойтахтга кириб келади.

Ҳар қандай ота, ҳар қандай она учун дунёда фарзанд доғидан кўра оғирроқ мусибат йўқ. Лекин фарзандларининг ўзаро низо-жанжалларига тирик гувоҳ бўлиш ҳам ота-она учун энг мудҳиш кўргиликдир.

Ҳаёт Шоҳжаҳон умрининг сўнгги дамларида унга ана шундай шўриш қисматини раво кўради.

Кекса подшоҳнинг тақдирга (Аврангзебга деб айтсак ҳам бўлади) тан беришдан ўзга чораси қолмайди. Ғолиб ўғли истиқболига пешвоз чиқиб, дуру жавоҳирлар ила ҳашам берилган қиличини унга тақдим қилади. Қилич тиғига «Оламгир» деган сўз ўйиб ёзилган эди. Бу номни Шоҳжаҳон Аврангзебга оталик меҳрининг чексиз туғёнлари ичра ғарқ бўлган саодатли кезларида, ўғлим олам соҳиби бўлсин, деган эзгу ниятлар билан берган эди.

Таассуфлар бўлсинким, Аврангзеб оламгирлик фаолиятини ўз оғаиниларига қарши тиғ кўтаришдан қиблагоҳини эса назарбанди қилишдан — бугунги тил билан айтганда, уй қамоғига ҳибс этишдан бошлади. У падари бузругворининг тахтни ўз қўлида сақлаб қолишидан чўчир эди. Чунки отанинг кўнгли тўнғич ўғилда эканини у яхши биларди. Бинобарин, Доро Шукуҳ Деҳлида куч тўплаб янгитдан жангга кириши мумкин ва бу тақдирда бобурийлар салтанатининг тожи Доро Шукуҳга насиб этиши эҳтимолдан ҳоли эмас эди. Шунга кўра Аврангзеб ўз отасини Агра қалъасида назарбанд этиб сақлашга ҳукм қилади.

Беихтиёр ҳазрати Бобур Улуғбек Мирзонинг падаркуш фарзанди Абдуллатифга берган баҳо эсга тушади: «Шу беш кунлик ўтар дунё учун мундоғ қари ва донишманд отасини қатл этди...»

Берньенинг ёзишича, назарбанди Шоҳжаҳонга зоҳиран иззат-икром кўрсатилган, унинг хос хизматчилари ихтиёрида қолдирилган, рўзгор бобида муҳтожлик сезмаган. Мухтасар қилиб айтганда, унда эркинликдан бошқа ҳамма нарса бўлган.

Аврангзеб яна бир қанча жангу жадаллардан сўнг Деҳлини ҳам қўлга киритади. Доро Шукуҳни мутаассиб уламолар қўлига топширади ва улар собиқ валиаҳдни динсизликда айблаб фатво чиқариб берадилар. Доро Шукуҳ шу тариқа қазо топади. Шоҳ Шужжоъ Аврангзеб таъқибидан Илоҳобод томонга қочади ҳамда қароқчилар қўлига тушиб ҳалок бўлади.

Муродбахш бу тахт курашларида ҳамиша Аврангзеб билан бирга иттифоқ бўлиб келарди. Эришилган зафарларда унинг ҳиссаси беқиёс эди. Аммо энди Ҳиндистон тахти сари бир қадамгина қолганида бу баҳодир шаҳзода Аврангзеб учун нафақат кераксиз, балки ортиқча ташвишга айланган эди. Шунинг учун Оламгир шу кунгача соясига салом бериб келган укасининг баҳридан ўтишга қарор қилади. Макрҳийла билан уни бир базмда ичириб қаттиқ маст қилдиради ва уни шу ҳолатида қамоққа ташлатади.

Ривоят қилишларича, бандиликда кечган саккиз йиллик умр ниҳоясини Шоҳжаҳон ягона тасалли, ягона овунч билан ўтказади. У ҳар куни эрта тонгдан то шомга қадар қалъа даричасидан ўзи бунёд эттирган Тож Маҳалнинг мармар жамолига термилиб ўлтирар экан. Ҳаётининг сўнгги ойларида бетоблик туфайли тўшакка михланиб қолганида ҳам қаршисидаги кўзгуга тикилиб, кўзда ёш билан Тож Маҳалнинг аксини томоша қилар экан...

Ва ниҳоят, бобурийлар салтанатида ёрқин олмос бўлиб порлаган Шоҳжаҳон 1666 йилда, назарбанди маҳбус мақомида, меҳрибон қизи Жаҳоноробегим қўлида жон беради. Ҳиндистоннинг буюк ва забун подшоҳини васиятига биноан суюкли Мумтоз Маҳал ёнига дафн этадилар.

Вильям Шекспирнинг сўзларини бир оз ўзгартириб айтсак:

Шоҳжаҳон ва Мумтоз қиссасидан ҳам,
Ғамгинроқ қиссани кўрмаган олам.

Шу тариқа бобурийлар салтанатининг танҳо ҳукмдорлиги Аврангзеб қўлига ўтади. У қарийб ярим аср Ҳиндистон давлатини ислом дини арконларига қатъий риоя қилган ҳолда бошқаради.

Тож Маҳал зиёратидан маҳзун ўйларга ғарқ бўлиб чиқдик. Кун ҳам пешиндан оғиб қолган эди. Ҳамюртларимиз билан хўшлашиб, яна Деҳлига равона бўлдик.

Бахтимизга, йўлдаги намойиш тарқаб кетган экан.

Хайриддин СУЛТОН.

[1] Маълумки, рус элчиси А. С. Грибоедов Эронда мутаассиб оломон томонидан ўлдирилган.

Хива шаҳрининг 2500 йиллигига

ҚАДИМИЙ ХОРАЗМ ФАХРИ

Оқил одамлар билан мулоқотда бўлишнинг ўзи ҳам катта бахт дейишади. Ҳақиқатан шундай. Яқинда шундай одамлардан бири -Ўзбекистон тарихининг билимдони, машҳур олим академик М.Е.Массоннинг шогирди Маргарита Ивановна Филанович билан кўришиш, у билан суҳбатлашиш шарафига муяссар бўлганимдан ғоят хурсандман.

Гап шундаки, Маргарита Ивановна Хиванинг 2500 йиллик ёшини асослаб берувчи альбом тайёрлади. Тарих фанлари доктори М. Мамбетуллаев раҳбарлигидаги отряд кўп йиллар мобайнида «Ичан қалъа»ни ўрганган эди. Шу асосда тайёрланган альбом изоҳли матн билан ЮНЕСКО га жўнатилди. Кўпдан-кўп далиллар қатори ушбу альбом ҳам кўҳна ва навқирон Хиванинг 2500 йиллигини бутун дунё миқёсида нишонлашга хизмат қилганлиги шубҳасиз. Шу санага бағишланган тантаналар ЮНЕСКО иштирокида шу бу йил ўтказилади.

Хиванинг донгини дунёга таратган Ичан қалъа (шаҳарнинг ички қисми) ёшидан маълумот берувчи ашёвий далилларнинг ҳаммаси шаҳар музейига жамланган. Барча қадимий шаҳарлар сингари Ичан қалъа плани ҳам тўғри бурчак асосига қурилган. Бундай план кўҳна Хоразмнинг барча шаҳарларига хосдир. Хиванинг ҳозирги девори XIX асрда бунёд этилган. Лекин у шаҳарнинг қадимий эски девори устида қад кўтарган. М. Мамбетуллаев олиб борган қазилма ишлари буни исботлаб берди. Қадимий деворни кесиб, ўтказилган тадқиқотлар энг кўҳна деворлар эрамиздан аввалги биринчи минг йилликнинг ўрталарида қад кўтарганлигини кўрсатди, яъни уларнинг ёши 2500 дан ошган. Қазилма ишлар давомида катта чинни идиш, катта хумлар, хумчалар кўплаб топилди. Улар Марказий Осиё ерларида Ахмонийлар сулоласи ҳукмронлик қилган давр (эрамиздан аввалги V аср)га хосдир. Айнан шу ашёлар Хиванинг таваллуд ёшини белгилайди. Македониялик Искандар юриши даврида Хива шаклланган шаҳарча бўлиб қолганди.

Квадрат шаклида топилган ғиштлар эрамиздан аввалги IУ-III асрларга таллуқли. Бундан ташқари анча кейин бунёд этилган квадрат минора ҳам топилиб, у эрамиздан олдинги III-II асрларда қад кўтаргани аниқланган. Шуни таъкидлаш жоизки воҳадаги барча антик шаҳарчалар Амударёнинг сўл соҳилида, барча қадимий каналлар ўнг соҳилда жойлашган.

Шаҳар типидаги қадимий «Гузали-гир» қўрғони (эрамиздан аввалги УI-IУ аср)да Ахамонийлар қасри қолдиқлари қазиб олинди. У эрамиздан аввалги IУ асрга таалуқли. Шу вақтларга келиб Хоразмнинг мустақил ўз подшоҳи бор эди. Чунки Ахмонийлар давлатига Македониялик Искандар аскарлари қақшатгич зарба бергандилар. Эрамиздан олдинги 328 йили Хоразм шоҳи Фарасман кучманчи сарматлар ва жанговар амазонкаларга қарши жангларда ёрдам беришни таклиф қилди.

Искандар юриши туфайли Хоразм мустақилликни қўлга киритди. Шу даврлар -эрамиздан олдинги III асрдан эрамизнинг IУ асригача бўлган даврлар Хоразмнинг гуллаб-яшнаган даврларидир. Тарихга бу давр Сиёвуш ва сиёвушчилар ҳукмронлиги даври бўлиб кирган. Ўша даврларга таалуқли бўлган қадимий Жонбосқалъа, Аёз қалъа, Қўйқирилган қалъа ва бошқалар ҳам қадимий Хоразмнинг бой тарихий меросидан далолат беради.

Хиванинг бу йил нишонланадиган 2500 йиллик юбилейи тараққуди қадимий ўлка тарихини ўрганишда янги даврни бошлаб бериш билан бирга, унинг довруғини яна бир бор бутун дунёга таратади.

Павел СИЛИН,
Археолог-олим.

Наманган вилояти Уйчи туманидаги «Дўстлик» кичик корхонаси аҳолининг эҳтиёжини ҳисобга олган ҳолда совуни ишлаб чиқаришни йўлга қўйди. Бозори чаққон маҳсулотни [illegible] тайёрлаётганлиги [illegible].

Суратда: корхона раҳбари Раҳимжон Муминов ва ишчи Жўрамирза Холйбердиевлар ҳозиргина тайёрланган маҳсулотни қўздан кечирмоқдалар.

Т. МАҲКАМОВ олган сурат.

Солиқчига синчковлик одат

Хомашё оқиб кетмасин

Ўзбекистон Республикаси Президентининг тери хомашёсини мамлакатимиздан ташқарига олиб чиқиб кетишни таъқиқлаш тўғрисидаги фармони эълон қилинганига бир йилдан ошиб қолди. Фармонни бажариш юзасидан божхона хизмати ходимлари қандай тадбирларни амалга оширмоқдалар?

Фармон эълон қилингандан сўнг божхона постларида ҳушёрлик яна ҳам оширилди. Ўтган йил давомида тери хомашёсини қонунсиз равишда олиб чиқиб кетишга бўлган 65 та уринишнинг олди олинди. 28 мингтадан ортиқ қорамол териси, 11,7 мингта қўй, эчки териси ушлаб қолиниб, давлат ҳисобига ўтказилди. Божхона органларининг материаллари асосида жиноий ишлар қўзғатилди.

Тери хомашёсини ноқонуний равишда олиб чиқиб кетишга бўлган уринишлар кўпроқ Самарқанд, Андижон, Сирдарё, Жиззах вилоятларида қайд этилди. Ўтган йилда хўжалик юритувчи субъектлар томонидан бир минг 48 тоннадан ортиқ тери маҳсулотлари экспорт қилинди. Демак, экспорт хажми 1994 йилга нисбатан 71,4 фоизга қисқарган. Чунки Президент фармонидан кейин стандарт тери хомашёларини экспорт қилишга йўл қўйилмади.

Илгари содир этилган қонунбузарликларнинг сабаблари ва шароитларини аниқлаш мақсадида Бош божхона бошқармаси ходимлари тери тайёрлаш ва қайта тайёрлашнинг аҳволини синчковлик билан ўрганиб чиқдилар. Текширув давомида шу нарса маълум бўлдики, кейинги икки-уч йил ичида тери хомашёсини қайта ишлаш, чарм-атторлик буюмлари, пойафзаллар ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи хусусий шахслар сони сезиларли даражада кўпайган. Тезкор маълумотларга қараганда, Республикада кам деганда 1100 киши шундай ҳунар билан шуғулланмоқда. Лекин уларни рўйхатга олиш, солиққа тортиш тартиблари чуқур ишлаб чиқилмаган.

Бундан ташқари аҳолидан тери қабул қилуви пунктлар ҳам йўқ даражада. Тошкентнинг гавжум жойлари кўздан кечирилганда фақат Олой бозорида шундай пунктнинг борлиги маълум бўлди. Айни пайтда тери хомашёсининг олдисоттиси билан 85 нафар хусусий шахс шуғулланар экан. Демак, манфаатдор ташкилотлар бу масалани эътибордан қочирмасликлари керак. Чунки тери хомашёсига бўлган эҳтиёж енгил саноат корхоналарида йилдан-йилга ортиб бораяпти.

Андижондан чиқди, Қўқонда қўлга тушди

Поезд Қўқонга кириб келганида Андижонлик Абдуманнон Умаров қора сумкани бошга қўйганича пинакка кетабошлаган эди. Фарғона вилоят божхона хизмати ва транспорт милицияси ходимлари юкларни текшириб юриб, кутилмаганда унинг купесига ҳам кириб қолишди. Формали кишиларни кўрди-ю Абдуманноннинг кўзлари мошдек очилиб кетди ва жон ҳолатда бошидаги қора сумкани одиёл тагига яшира бошлади.

Божхона ходимлари дарров сезишди: демак сумкада бир гап бор.

— Самаралик оғайниларга озроқ анор олган эдим, уриниб қолмасин деяпман-да, — Абдуманнон божхона ходимларини чалғитмоқчи бўлди. Лекин найранги ўтмади.

Божхона ходимлари сумкадаги анорларнинг тагида юмшоқроқ нарса борлигини аллақачон пайқашган эди. Шу боисдан уни секин-аста бўшата бошлашди. Абдуманноннинг нафаси ичига тушиб кетди. У Самарада кунимга яраб қолар деб сумка тагига 2 та целлофан халтага 7 килограм 290 грамм гиёҳванд модда жойлаб, устига анорларни териб юборган эди. Энди сир очиладиган бўлди.

Андижондан чиқиб Қўқонда тумшуғидан илиниб туриши Абдуманноннинг ўзига ҳам алам қилди. Тўғри юрганида йўли очиқ эди. Кўкнори хаёллик қурсин. Мана энди қолган гапларни Қўқон темир йўл шох бекати тармоқ ички ишлар бўлимида эшитадиган бўлди. Шуни айтсалар керак-да, бузоқнинг югургани сомонхонагача, деб.

Давлат солиқ қўмитаси матбуот хизмати

Газетхонлар муаммо қўяди

ТИББИЁТ ДЕОНТОЛОГИЯСИ: ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАР

Тиббиёт деонтологияси - шифокорларнинг бурчи ва одоби ҳақидаги фан бўлиб, врачлар, ҳамширалар ва кичик тиб ходимларининг ҳатти-ҳаракатини белгилайдиган дастурдир.

Табобат аҳли орасида ҳозирги кунгача ечилмаган азалий бир жумбоқ бор: «Тиббиёт бу илмми ёки санъат?»

Узоқ ва яқин ўтмишдаги тиб алломаларимиз ва бугунги олимларимизнинг эътирофича, тиббиётга аввало фундаментал фан сифатида қараш ҳеч кимда эътироз ёки шубҳа туғдирмайди. Лекин унинг амалий ижроси, табобатчилик сирларининг ҳаётдаги тадбиқи катта бир санъат эканлигини тан олишига тўғри келади. Тиббиёт деонтологияси мана шу табобатчиликнинг санъат қирралари қонун қоидаларини (тамойилларини) ўз ичига қамраб олади.

Деонтологик тамойилларнинг тиббиёт амалиётида тўғри жорий қилиниши шифокорларнинг онги, савияси, дунёқараши, билим мезони ва қайси жамиятда яшаётганлиги билан чамбарчас боғлиқдир.

Кишилик жамияти тараққиётининг турли босқичларида шифокорларнинг беморлар билан деонтологик муносабатлари бир хилда бўлган эмас, замон талабига қараб ўзгариб борган. Шифокорлар одоби, ҳатти-ҳаракатларини баҳолаш мезони ҳам шунга мувофиқ равишда ўзгарган. Биз шифокорлар, соғлиқни сақлаш ходимлари, домлалар - зиёлилар Ўзбекистонимизнинг миллий истиқлол мафкурасини бойитишга юқори малакали врачларни (бакалавр, умумамалий врач, оилавий шифокор, магистр) тайёрлаш ва уларни деонтологик чиниқтириш борасидаги ўз дастурларимиз билан қатнашишимиз лозим. Бу дастурнинг негизида талабалар онгига ҳозирги замон дунёқарашини шакллантириш баробарида тиббий олий ўқув юртларида фалсафа, маданиятшунослик, тиб тарихи, диншунослик, одобнома-деонтология, иқтисодиёт назарияси курсларини ўқитиш зарур. Тиббиёт олий ўқув юртларида бўлажак шифокорларни деонтологик тарбиялаш дастури чуқур ва теран ишлаб чиқилиши керак.

Бу борада Тошкентдаги медицина институтларида (хусусан бизнинг 2-ТошДавТИда) олиб борилаётган дентологик тарбиявий ишларнинг айрим йўналишлари диққатга сазовордир. Жумладан, кириш имтиҳонларидан муваффақиятли ўтган ёшларни «Талабаликка қабул қилиш»,»Синов дафтарчасини топшириш», биринчи бор клиникага қадам қўйган III-курс талабалари учун «Клиникага йўл», талабалар илмий жамиятининг йиллик анжуманлари ҳам врачлик деонтологиясига бағишланган маърузаларни қамраб олиши билан аҳамиятлидир. Қолаверса врач қасамёдини битирувчилар томонидан якка тарзда қабул қилиниши, хотин-қизлар, «Наврўз» ва «Тил байрам»ларини ўтказиш маросимларини ҳам киритиш мумкин. Врачлик деонтологияси фан сифатида кенг тармоқларга ва жабҳаларга эга. Уларни бир кафедранинг кучи ёки деантологик курс очиш билан ўргатиб ёки ўрганиб бўлмайди. Юзаки қараганда деонтология умумий фанга яқин тушунча бўлса ҳам аммо ҳар бир врачлик касбининг ўзига хос қирралари мавжуд. Қолаверса, терапевтлар, хирурглар, стоматологлар, психиатрлар, онкологлар, умумамалиёт ёки оилавий врачлар деонтологияси бирбиридан фарқ қилади.

Врачлик деонтологияси асосида шифокорнинг бемор билан муносабати ётади. Врачнинг бутун билими, бурчи, одоби, ҳаттиҳаракати беморда унга нисбатан ишонч уйғотишга қаратилган бўлиши керак. Беморда ўзини қийнаган дардига шу врачгина малҳам, нажот бўла олади, деган умид ва туйғу пайдо бўлиши керак. Бунинг учун аввало врач бемор билан мулоқот санъатини эгаллаши шарт.

Афсуски, биз талабаларга беморлар билан гаплашиш (беморнинг анамнезини) тўплаш санъатини чуқур ўргатмаймиз, бунга ўқув дастурларимизда етарли соатлар ажратган эмасмиз.

Улуғ рус олими Бехтеревнинг «Агар врачнинг биринчи суҳбатидан сўнг бемор енгил тортмаса (ҳис этмаса) у врач эмас», деган иборасини эсланг. Айрим чет эл мамлакатлари тиббий олий ўқув юртларида бу масалага жиддий ёндошишни кўрамиз. Масалан, Англиянинг Глазго шаҳридаги дорилфунуннинг тиббиёт куллиётида профессор Хамшир Барбер раҳбарлигида 3-5 курс талабаларига мўлжалланган «Беморлар билан мулоқот санъати» кафедраси мавжуд. У билан менинг мунтазам ижодий алоқаларим бор.

Бемор билан суҳбатлашиш санъати беморнинг исми-шарифи, насли-насаби, касби-кори, лавозимини ҳисобга олган ҳолда ўзига хос равишда олиб борилишини талаб қилишини биламиз. Аммо суҳбат мазмунида беморнинг дарди асосий мавзу эканлигини чуқур таҳлил этмаймиз. Бошқача қилиб айтганда, мулоқот деантологияси беморнинг асосий клиник диагнози атрофида бўлиши шарт. Айтайлик, врач билан бемор суҳбатининг ўзагида бемор дардига малҳам бўлиш, касалликнинг кечиши, оқибатлари ҳақида ишонарли, тўғри, объектив маълумотларга асосланиб (уларни бошқаларга ошкор қилмасдан) даволаниб кетишига умидини пайдо қилиш ётади. Мулоқот санъатини эгаллаган врач миокард инфарктига, мия инсультига, ракка, бронхиал астмага, силга, ОИТС (СПИД) каби ҳасталикларга учраган беморлар ва уларнинг яқинлари билан бир тарзда суҳбат қурмаслиги керак-ку, ахир! Мураккаб жарроҳлик операциясидан олдин беморлар ва унинг яқинлари билан олиб бориладиган қийин ва узоқ суҳбат услубини нега ўқитмаймиз?

Шифокор деонтологиясининг жумбоқ муаммоларидан бири «ятрогения» ҳақида сўз юритишни жоиз деб биламан. Маълумки, «ятрогония» бу врачнинг ёки тиббиёт ҳамшираларининг ношуд суҳбати, ножўя кўрсатмалари, қўпол ҳатти-ҳаракатлари, билимсизлиги ва лоқайдлиги ёки бир сўз билан айтганда шифокорларнинг айби туфайли беморда янги касалликни пайдо бўлишидир. Бу буюк тиб алломаси Буқротнинг «беморга энг аввало зарар келтирма» деган деонтологик нақлини жинояткорона бузиш оқибатидир. Бундай ятроген касаллик бугунги кун тиббиёт амалиётида беморлар орасида 10 фоизни ташкил қилади. Бу аянчли рақам ҳозирги замон табобатида хизмат қилаётган врачларимиз, ҳамшираларимиз орасида ўз бурчини тўла адо этмаётганлар ёки тушунмаганлари анчагина эканлигини кўрсатади. Бундай «шифокорлар» врачлар шаънига доғ тушириб, беморларимизни ўз дардларига нажотни бошқалардан, сохта табиб ва фирибгарлардан ахтаришга сабабчи бўлаётганларини сезармиканлар!?

Икки оғиз сўз ҳозирги кунда Европа врачлари орасида шовшувга ва мунозарага сабаб бўлаётган эвтаназия ҳақида. Эвтаназия - бу оғир, тузалмас касалликка мубтало бўлган беморни қийноқ азобларидан қутқариш ва тиббий ўлимини турли дори-дармонлар ёрдамида енгиллаштириш ва тезлаштиришдир. Бу қалтис ва нозик масалага врачлик деонтологияси нуқтаи назардан рад жавобини берган бўлар эдим. Чунки Буқрот ўгитларидан бирида «Ўлдирма»(не убей!») деган хитобни ва «мен врачлик фаолиятимда беморнинг ўлимига сабаб бўладиган бирон бир дорини ишлатмасликка қасам ичаман», деган иборани ҳамда ҳазрат Алишер Навоий «табиб жаллод эмас», деган нақлини эслатишни лозим кўраман.

Энди шифокор ва бемор ҳамда унинг қариндошлари билан моддий муносабат ҳақида сўз юритмоқчиман. Бу деонтологиянинг энг нозик муаммоларидан ҳисобланади. Ҳозирги кунда бозор иқтисодиётига асосланган янги жамият қура бошланган ўтиш даврида бу масалани четлаб ўтсак ҳам бўлар эди. Лекин мен азиз шифокорларимизга ҳозирги ўткинчи даврни сабр-матонат билан, чидам билан оқ халатимизга доғ туширмай, беморларимизга сидқидилдан беғараз ва қолаверса, кўпчилигимизга хос фидоийларча хизмат кўрсатишни давом эттиришларини истар эдим.

Бу борада мен буюк тиб алломаларимиз Буқрот, Абу Али ибн Сино, Закариё ар-Розий, Маймонгид, Россия Земский врачларининг ўгити, насиҳатлари, қасамёдларида аввало врач фаолиятининг кўрки сифатида беғаразлик ғояси устун қўйилганини таъкидламоқчиман. Номи зикр қилинган алломалар ҳаётларида шоҳона ҳаёт кечирмаганликлари, кундалик моддий шароитта кўникиб, камтарин ва камсуқум яшаганликлари тарихдан маълум.

Давлат тасарруфида хизмат қилаётган шифокорлар табиатига юлғичлик, порахўрлик, тамагирлик каби иллатлар зиддир.

Бемор тузалиб, ўзини қийнаган касаллик азобидан бутунлай фориғ бўлгандан сўнг, шифокорларга уларнинг фидоий ва қаҳрамонона хизматларига яраша қилмоқчи бўлган моддий раҳматига сидқидилдан муносабат шифокорларнинг имони ва виждонининг мезони билан баҳоланади.

Эркин ҚОСИМОВ,
II ТашДавТИ ички касалликлар пропедевтикаси кафедраси мудири, профессор.

МЎЪЖИЗАВИЙ МУОЛАЖА

Электрон нормализатор! Эҳтимол, Сиз бундай дори ҳақида биринчи бор ўқиётгандирсиз. Лекин, айтиб қўяйликки, унинг пайдо бўлганига кам деганда ўн йиллардан ошган. Мазкур дори шуҳрат топмаганлигининг бош сабаби — фақат энг юқори имтиёзларга эга бўлган кишиларгина ундан фойдаланиш имконига бўлганлар.

«Электрон таблетка» одатдаги биз ўрганган таблеткалардан бир мунча каттароқ ҳажмдаги капсуладан иборат. У занглaмайдиган озиқавий пўлатдан тайёрланиб, унинг ичига анча мураккаб электрон микропроцессор жойлаштирилади ва автомат манбадан қувват олади. Капсула оддий таблеткага ўхшаб ютилади ва инсон танасининг ишқорли муҳитига тушиши билан ўз-ўзидан ишлаб кетади. Унинг вазифаси — маълум частотадаги жуда заиф муайян электр сигналлари ёрдамида ошқозон-ичак йўли (ОИЙ)ни мажбурий равишда қисқартириш ва шу аснода уни турли хилтлардан тозалашдан иборат. Айни пайтда ички аъзоларнинг ОИЙдаги шиллиқ пардадан ўтган нерв толачалари орқали эндорефлекс муолажаси ўтказилади. Шу йўл билан ОИЙ ҳаракатлантирувчи ва шира чиқарувчи фаолиятини тиклаб, нормализатор марказий асаб тизими орқали моддалар алмашинуви, қон айланиши ва иммунитетни нормага келтиради.

Ушбу маҳсулот инсон танасига мажмуий ижобий таъсири жиҳатидан тенги йўқлиги билан ажралиб туради. Фақат ичакларда овқатнинг механик тарзда ўтмай қолишигина нормализаторни қўллашга моне бўлиши мумкин. Унинг танада бўлиш муддати 24-36 соатни ташкил этиб, таъсир кучи ярим йилгача сақланиб қолади.

«Электрон нормализатор» ичак мушаклари фаолиятининг сусайиши, дискинезияси ва фалажининг, сурункали қабзият, ўт йўллари дуоденостазаси ва дискенезияларининг, атеросклероз ва унинг клиник кўринишлари (инфаркт, инсульт), бронхиал астма, 2-тип қанд касаллиги, мижози сустлашиши билан боғлиқ сурункали простатитнинг олдини олиш ва даволашда қўлланилади. Шунингдек, у танани тозаловчи таъсир этади, руҳий сиқилишдан халос этади умумий аҳволини яхшилайди ва иш қобилиятини оширади.

Нормализаторни амалда қўллаш давомида моддалар алмашинуви, липид алмашинувини, ошқозон ости бези, жинсий безлар, йўғон ичак ишини, ўт пуфагининг сафрони ҳаракатлантирувчи в силжитувчи фаолиятини яхшилайди.

Ҳозирги вақтда «Электрон нормализатор»ни Москвада ишлаб чиқариляпти. Тижоратчи доришуносларимиз эса, ҳамюртларимиз узоғини яқин қилишларига шубҳа йўқ.

МУНАЖЖИМЛАР ТАЪБИРИ: САЛОМАТЛИГИНГИЗНИ АСРАНГ!

(7-13 февраль кунлари учун)

7-13 февраль кунлари жигар ва қон тозаланишига, косметик пардоз муолажаларини ўтказишга, тери касалликларини даволашга қулай вазият туғилади. Аммо ошқозон-ичак органлари фаолияти бир мунча сусайган бўлади. Шунинг учун бу аъзоларга жарроҳлик тиғи билан аралашувни бироз кечиктирган маъқул. Яхшиси бу ишни 20-21 февраль кунлари амалга оширишни тавсия этамиз. Шу сабабли мазкур кунларда парҳез таомларини истеъмол қилиб юриш фойдадан холи эмас.

7 февралнинг кечки пайтидан бошлаб иложи борича тинчлик, осойишталик вазиятини сақлаб туришга интилиш лозим. Акс ҳолда мазкур кунларда ноxушлик кайфиятингизгагина эмас, балки соғлигингизга ҳам зарар етказиши мумкин. Сабзавот ва меваларни кўпроқ истеъмол қилиб, хонадонда исириқ тутатиб, ҳоҳишистакларда, фикр ва интилишларда покликка риоя этиш жуда муҳим. Шам ёқиб, дуолар ўқиш ҳам таскин беради.

8 февраль куни айниқса буйрак, ошқозон ости безлари касалликка мойил бўлади. Буйраклар фаолиятининг сусайиши, сурункали касалликнинг хуружига, артериал босимнинг кўтарилишига сабаб бўлиши мумкин. Чунки мазкур кунда буйраклар, ичакларда хилтлар пайдо бўлишига мойиллик кучаяди. Шунинг учун таркибида ҳайвон ёғлари ва оқсиллари кўп бўлган овқатларни истеъмол қилишдан сақланган маъқул.

9-10 февраль кунлари бел, буйрак, қовуқ, ошқозон ости бези касалликка мойил бўлади. Натижада радикулит хуруж қилиши мумкин. Шу боис буйрак, қандли диабет, сурункали панкреатит ҳасталиги бор кишилар парҳезга риоя қилишлари талаб этилади. Айни кунларда эса ана шу аъзоларда жарроҳ тиғи билан аралашувни бир оз кечиктирган маъқул. Яхшиси бу ишни 22-23 февраль кунлари амалга оширишни тавсия этамиз. Аммо турли пластик жарроҳлик амалиётларини ўтказиш қулайдир. Қолаверса бош, мия, кўз, жағ каби аъзоларда кечадиган жарроҳлик, стоматолог муолажалари ҳам муваффақиятли ўтади. Сариқ касалига чалинганлар эса суюқликларни камроқ ичиб, яхшиси мевалар истеъмол қилишлари мақсадга мувофиқдир.

11-12 февраль кунлари жинсий аъзолар, тўғри ичак нозикроқ бўлиб, ҳасталикка мойил бўлади. Шунинг учун бу аъзоларга жарроҳ тиғи билан аралашувни бироз кечиктирган маъқул. Бу ишни 24-25 февраль кунлари амалга оширишни тавсия этамиз. Аччиқ нарсалардан тийилиш маъқул. Бу кунлар қандли диабет, панкреатит каби ҳасталикларни даволаш билан шуғулланиш мақбул.

Қаттиқ аччиқланишдан, бўкиб овқат ейишдан ҳам сақланмоқ керак. Яхшиси, хоналарда исириқ каби хушбўй ўтлар тутатиб ёркин хотиралар оғушида ширин орзуларга берилиш фойдадан холи эмас. 12 февралда ўз эҳтиросларингиз, истак ва ирoдангиз кучига қараб иш тутишингизга тўғри келади. Чунки ҳиссиётларингиз ва ақл-иродангиз бир-бири билан курашади шу куни ирoдангизга қарши иш қилиб қўйишингиз ҳам мумкин.

13 февраль куни жигар, ўт қоп ҳасталикка мойил бўлади. Шунинг учун бу аъзоларга жарроҳлик тиғи билан аралашувни бироз кечиктирган маъқул. Шунингдек, донорлик муолажаси йўли билан қон ҳасталикларини даволанишни яхшиси 26-28 февраль кунлари ўтказишни тавсия этамиз. Айни кунлар ўпка касалликларини даволаш билан шуғулланиш мақбул. Буйрак, ошқозон ости бези касалликлари билан хасаланган кишилар ўзларини енгил хис этадилар.

Юлдуз ЎРМОНОВА,
тиббиёт фанлари номзоди.

Ўзингизни билинг

ФЕЪЛ-АТВОРИНГИЗ ҚАЛАЙ

	Ҳа	Йўқ
1. Аччиқ, шўр таомларни ёқтирасизми?	4 очко	1 очко
2 . Исталган мавзуда гаплаша оласизми?	3 очко	2 очко
3. Рақсни хуш кўрасизми?	1 очко	3 очко
4. Улфатларингизнинг жони-дили бўла оласизми?	1 очко	3 очко
5. Ҳурсандлигингиздан осмонга сакрагингиз келадими?	4 очко	2 очко
6. Баъзи-баъзида белингиз оғрийдими?	1 очко	2 очко
7. Тиш чўткасининг юмшоғини ёқтирасизми ёки қаттиғинимми? Юшмоғи — 1 очко; қаттиғи 3 очко		
8. Сартарошхонага йўл оларкансиз, сочингизни қайси фасонда олдиришни биласизми?	3 очко	1 очко
9. Бошқотирмаларни яхши кўрасизми	1 очко	4 очко
10.Узингизда умидсизликка мойиллик борми?	1 очко	4 очко
11. Кеч ётиш кайфиятингиз ва саломатлигингизга таъсир этадими	4 очко	1 очко

Тўплаган очколарингиз бўйича хулосаларни газетамизнинг келгуси сешанба сонида ўқийсиз.

«СИР САҚЛАЙ ОЛАСИЗМИ?» СИНОВ-СЎРОВИ НАТИЖАЛАРИ ЖАВОБИ

25 очкодан кам очко тўпласангиз:

«Ичимдан топ!» дейдиганлардан экансиз. Ҳатто кўпгина дипломатлар ҳамсиз билан ҳамкорликдан хушнуд бўлган бўлардилар. Сир сақлай билиш — Сизнинг асосий фазилатларингиздан бири. Шунинг учун ҳам ҳар қандай ғийбат Сизга етиб келиши билан таққа тўхташига ажабланмаса ҳам бўлади. Ўз ишларингиз ҳақида ҳам камдан-кам ва хушкўрмай гапиришингиз туфайли Сизни кўпчилик совуқ ва бағри қаттиқ одам деб ҳисоблайди. Бироқ бу фикр мутлақо адолатсиз негаки, дўстлар учун Сизда ҳамиша вақт ҳам, табассум ҳам, яхши масалаҳат топилади.

25 дан 35 очкогача:

Сиз жуда тез ва осонгина янги алоқалар ўрната оласиз. Чунки ҳамиша одамларга ёрдам беришни ўйлайсиз. Сизни очиқкўнгил одам деб аташади. Ўз хатоларингизни тортинмай гапириб берaверасиз, ҳаётингиздаги кўпгина воқеаларни яширмай ҳикоя қиласиз. Бироқ гап дўстларингиз ёки танишларингизнинг ҳатти-ҳаракатлари ҳақида кетар экан. Сиз бирон нарса дейишдан ўзингизни тия оласиз. Баъзи-баъзида сергаплик қилиб юборсангиз ҳам, илтимос қилишганда сир сақлашни ҳам уддалайсиз.

35 дан 45 очкогача:

Сиз — жамоа яхши кўрадиган одамсиз. Сабаби ҳамиша одамларни завқлантирадиган бирон бир қизиқ ва кулгили (ўзингиз ёки таниш — билишларингиз ҳусусида) воқеаларни гапириб беришга қодирсиз. Бирон ғийбат гапни эшитишингиз билан виждонингизга қарши иш тутасиз, кўнглингизда бу хабар жамоани завқлантириши ва ўртадаги дилгирликни кўтаришини ўйлайсиз-у, бироқ уни ошкор қилмаган маъқуллигини ҳам сезиб турасиз. Эҳтимол, шунинг учун ҳам дўстларингиз Сизга ҳеч бир катта ёки арзимаган сирларини айтмасликни маъқул кўришар...

МУЗЕЙ 100 ЁШДА

Республикамиздаги энг кекса музейлардан бири - Самарқанддаги Акмал Икромов номли Ўзбекистон халқлари маданияти ва тарихи музейидир. Шу кунларда у ўзининг бир асрлик тўйини нишонлашга ҳозирлик кўрмоқда.
Музейдан тарихимизни акс эттирувчи минглаб экспонатлар жой олган бўлиб, уларда халқимизнинг неча-неча асрлар давомида босиб ўтган йўли акс этган. Шу кунларда музей янада бойиди. Бу ерга юзлаб янги тарихий ашёлар қўйилди. Ашёларнинг асосий қисми соҳибқирон Амир Темур фаолиятига бағишланган. Хусусан, Бибихоним мадраса-музейидан топилган қарийиб 600 йиллик тарихга эга оҳактош лавҳаси томошабинларда катта қизиқиш уйғотмоқда.
Суратда:санъатшунос Шомурод Рўзимуродов ва музейнинг ўрта аср бўлими ходими М.Ҳамидова.

Соғлом авлод учун

ПОЙТУҒДАН НУРЛАР ТАРАЛДИ

Пойтуғ-Андижон вилоятидаги мўъжазгина шаҳар. Ҳудудида 5 та мактаб, 11 та боғча бор. Аммо бу шаҳарнинг номи турфа танловлар, кўриклар, санъат байрамлари, фанлар бўйича олимпиадаларда тез-тез тилга олинади. Илму маърифат, маънавият борасида тажрибали устозлар, интилувчан ёшларга бой. II даражали «Соғлом авлод учун» нишони билан тақдирланган муаллима Мастура Қосимованинг пойтуғлик экани ҳам бежиз эмас. Яқинда шаҳар халқ таълими бўлими мудири Ғуломжон Ниёзов яна бир қувончли хабарни айтдилар. Пойтуғда юксак маънавият учун устозлару шогирдларгина эмас, ҳамма тенг жон куйдиркан. Йўқса, туман ички ишлар бўлими ташаббуси билан шаҳардаги 8-болалар боғчаси ҳуқуқ билимлари йўналишидаги гимназияга айланармиди. Ҳозирча гимназияга 500 минг сўмлик зарур ашёлар олиниб, гуруҳларда ўқишлар бошланиб кетди.

Боғча-гимназияда болалар 4 маҳал овқатланиб, дам оладилар, ўқийдилар. 4 йиллик бошланғич таълим давомида инглиз тили ва ҳуқуқ қонунлари чуқурлаштирилган тарзда ўтилади. Боғча-гимназия мудираси Мухтасархон Қодированинг таъкидлашича, муаллимлар ҳам Андижон Давлат университетидан, институтлардан таклиф қилинган.

«Тонг юлдузи» боғчасида эса физика-математика ҳамда инглиз тилини чуқур ўргатувчи гимназия очилди. Боғча мудираси Донохон Қурбонова тажрибали, 30 йиллик педагог раҳбар. Синовлардан ўтиб иш бошлаган Лобархон Абдужаборова ва Одинахон Соҳибовалар ҳам болажон аёллардан саналади. Жажжилар учун ҳамма шароитлар яратиб берилган. Ётоқхона, дам олиш хоналари, синфхонаси қулай ва озода. Шуниси қувончлики, боғча-гимназияни тадбиркор Толибжон Қодиров оталиққа олган. У Пойтуғнинг келажаги бўлмиш болаларнинг чуқур билим олиши, соғлом улғайиши, тарбияланиши учун ҳамма нарсага тайёр.

Иккала боғча-гимназияда ҳозиргача 22 нафардан ўқувчи бўлса ҳам, бу бошланиши, холос. Иқтидорли, билимга чанқоқ болакайлар сони тобора ортиб бораяпти. Бу борада Пойтуғ ҳокимлиги, халқ таълими ва ички ишлар бўлимлари ходимлари яқиндан ёрдам беришаётир.

Замира РЎЗИЕВА.

Буюк ипак йўли бўйлаб

НОЁБ ТОПИЛМА

Яқинда Паркент туманининг «Намданак» жамоа хўжалигида бўлдим. Хўжалик ҳудуди шу номдаги қишлоқда жойлашган. Намданак ободонлашиб, бу ерда катта-катта қурилишлар олиб борилмоқда. Бу қишлоқнинг қадимий тарихи, у ердан топилаётган ноёб ёдгорликлар кўпчиликни қизиқтириб келади.

Ўрта аср олими ал-Муқаддасий (IX аср)нинг хабар беришича, қадимда бу қишлоқ Буюк ипак йўлининг қоқ устидаги Намадванак шаҳри сифатида танилган. Бу вақтда шаҳар бой ва тараққий этган қўрғон бўлган. Ҳозир эса тақдир тақазоси билан — Намданак қишлоғи. Қишлоқ марказида Эски тепа дўнглиги бор. 1965 йили бу ердаги шаҳар Чотқол-Қурама археологик отряди томонидан қайд этилганди. Ўшандан бери бу ердан қадимий чинни идишлар, тошдан ишланган дон майдалагичлар тез-тез топилиб туради.

Намданаклик Асқар Дадаxўжаев шу жиҳатдан омадли чиқиб қолди. Ёмғир жаласидан кейин у нафис ишланган чинни кўзачани топиб олди. Кўзни қувонтирадиган шаффоф зангор-рангга буялган. Унинг ёши кўп асрларга тенглиги аниқланди. Энди у жамоа хўжалиги раиси Ф. Шамсуддинов ташаббуси билан қишлоқ мактабида ташкил этилган музейдан муносиб жой олади.

Намданаклик йигитлардан яна бири — Мурод Аширов Эски тепа этагида қадимий ерости йўлини топди. Бу йўл кўҳна қўрғоннинг ичкарисига кириб кеттан. Ер ости йўлининг баландлиги бир метр келади. Уни археолог-олимлар ўрганиб чиқишлари керак.

Ҳа, Намданак ўз бағрида асрлар сирини сақлаб келмоқда. Қўрғон харобалари атрофида мудофаа «истеҳкомлари» изи аниқ кўриниб туради. Унинг нариroғида айниқса баҳор кунлари жўшиб оқадиган сой ўтади. Хушҳаво тоғ манзаралари, суви тип-тиниқ сойлар, меҳнаткаш одамлари ва ниҳоят асрлар қаърига яширинган ажойиб сирлари билан Намданак ҳамюртларимизни ҳали кўп ҳайратга солади.

Павел СИЛИН,
Республика тарих ва маданият ёдгорликлари жамиятининг инспектори.

Маданият хабарлари

«СОҲИБҚИРОН» САҲНАГА ЧИҚАДИ

ҚАШҚАДАРЁ. Мулла Туйчи Тошмуҳаммедов номидаги вилоят музикали-драма театри жамоаси Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Ориповнинг «Соҳибқирон» шеърий драмасини саҳналаштирмоқда.

Спектаклга Халқаро кўрик-танловларнинг бир неча бор ғолиби бўлган «Мулоқот» театр-студиясининг бош режиссёри Абдураҳмон Абдуназаров режиссёрлик қиляпти. Амир Темур ролини театрнинг иқтидорли актёрларидан Музаффар Тўрақулов ижро этмоқда. Шунингдек, Ўзбекистон халқ артисти Омон Беганжиев, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Алиқул Тўлаевлар бош ролларни ўйнашмоқда. Спектакль премьерасини февраль ойида ўтказиш кўзда тутилаётир.

«Ишонч» мухбири.

Инсон ва қонун

ХАВФЛИ ЙЎЛ

Гиёҳвандлик ва уни тарқатиш билан шуғулланиш жамиятимиз ривожланиши йўлидаги энг оғир тўсиқлардан биридир. Бу оғир дард соғлом фикрлаги ҳеч бир кишини бефарқ қолдирмайди. Қашқадарё вилоят Ички Ишлар бошқармаси гиёҳвандлик ва наркобизнесга қарши кураш ишига энг малакали милиция ходимларини жалб этаяпти. Чегара постлари орқали ўтаётган автомашиналар синчиқлаб текширилмоқда. Наркобизнесчилар фаолиятини фош этишга қаратилган «Қора дори» операцияси йил бошидан бери мунтазам равишда босқичма-босқич амалга оширилиб келинаяпти. Шу пайттача жиноий йўл билан мўмай даромад олмоқчи бўлган 24 киши фош этилди. 4 гектар кўкнори экилган майдонлар аниқланиб, 2,5 миллион тупга яқин кўкнори усимлиги, 500 канопия, 250 килограмм донли кўсак, 1 килограмм опиум, 5 килограмм марихуана йўқ қилинди.

Шу билан бирга гиёҳфурушлардан иккита кичик калибрли милтиқ ҳам топилди. Жами 20 дан зиёд киши наркобизнес билан шуғулланганн учун жиноий жавобгарликка тортилди. Боши берк йўлга кирган бу шахслар қонуний жазоларини олишди.

М. КЕНГБОЕВ.

«С А Н Б И М»

фирмаси пул ўтказиш йўли билан Тошкентдаги омбордан қуйидаги маҳсулотларни:

«Х-8/18; К-8/18; К-20/30; К-45/35; К-45/50 русумли электр двигателли кимёвий ва консолли насосларни;

4 ААК 55 квт. 750 об/мин электр двигателларни; ПРПММ 2х0,8 алоқа симларини, ДРЛ-250 лампаларни;

ПМЕ-071, 211, 411, 511, 611 магнитли пускателларни;

КИПИА асбоб-анжомларидан: ҳар хил датчикларни, монометрларни, термометрларни, УВК сув ўлчагичларни, игнали жўмракларни, тенглаштирувчи сигнализаторларни, чекли ўчиргич (виключател)ларни, штуцер (сирти резьбали калта труба)ларни, стерженларни;

Ўт ўчиришда ишлатиладиган арматураларни, чўян плиталарни;

Бир ёки икки фантурали 8 классли тўқув машиналарини (столлари билан) сотади.

К, Д, Х, ЭЦВ ва бошқа типдаги насос ускуналари, кабель маҳсулотлари, лампа ва стол лампалари, электр двигателлари учун буюртмалар қабул қилади ҳамда уларни сотиб олади.

Мурожаат учун телефон: 50-20-41, соат 10.00 дан 17.00 гача хизматда бўлади.

ИШОНЧ

МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН КАСАБА УЮШМАЛАРИ ФЕДЕРАЦИЯСИ КЕНГАШИ

Бош муҳаррир Саидакром САИДВАЛИЕВ

Бош муҳаррир қабулхонаси — 56-25-36
Бош муҳаррир ўринбосари — 56-52-89
Масъул котиб — 56-52-78

БЎЛИМЛАР

Касаба уюшмалари ва мухбирлар билан ишлаш — 56-82-79. Социал адолат, иқтисодий ҳаёт, маданият, маънавият ва хатлар —56-87-78, 56-87-63. Ишлаб чиқариш ва хўжалик — 56-85-43

ВИЛОЯТ МУХБИРЛАРИ:

Андижонда — 5-23-10. Бухорода — 3-50-10. Гулистонда — 2-24-98. Жиззахда —3-82-18. Навоийда —3-41-99. Наманганда — 6-22-10. Нукусда — 2-44-46. Самарқандда — 35-64-22. Термизда — 2-70-07. Тошкентда — 56-82-79. Фарғонада — 24-48-53. Урганчда — 6-03-40. Қаршида — 5-33-71.

Муҳарририятга келган қўлёзмалар (2 оралиқда 5 бетдан ошмаслиги лозим) ва суратлар муаллифларга қайтарилмайди, фойдаланилмаган хатларга жавоб юборилмайди. Таҳририят воситачилик қилмайди. Мақолалардаги ҳамда реклама ва эълонлардаги фикр-мулоҳазалар, келтирилган факт ва рақамлар масъулияти муаллифлар ҳамда реклама ва эълон берувчилар зиммасидадир.

• Газета 1991 йил 21 мартдан чиқа бошлаган.
• Сешанба ва жума кунлари чоп этилади.
• Сотувда эркин нархда.
Манзилимиз: 700165, Тошкент шаҳри, «Правда Востока» кўчаси, 24-уй.
• Нашр кўрсаткичи: 64560; 64561.
Газетага 1994 йил 14 январда Ўзбекистон Давлат Матбуот қўмитаси томонидан 5 рақамли гувоҳнома берилган.
• IBM компьютерида терилди ва саҳифаланди Офсет усулида босилди. Формати А-2, ҳажми 2 босма табоқ.